

Дослідження стану реалізації дистанційного навчання в Україні

(березень — квітень 2020 р.)

ПРО.СВІТ

ЦЕНТР ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

ПРО.СВІТ
ЦЕНТР ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

КОНТЕКСТ

У зв'язку з запровадженням загальнонаціонального карантину з березня по квітень 2020 року команда Центру інноваційної освіти «Про.Світ» провела дослідження стану реалізації дистанційного навчання в Україні.

У період кризи, причиною якої для освіти в усьому світі стала пандемія, яскраво відображаються управлінські рішення, спрацьованість колективу та розуміння спільної стратегії дій.

Реформу освіти та впровадження НУШ (Нової Української Школи) в Україні доповнює реформа децентралізації, відповідно до якої повноваження, фінансова та управлінська автономія передаються на місця, у громади. Працюючи зі школами тривалий час, ГО «Про.Світ» спостерігає, з якими викликами зіштовхуються директори, вчителі та батьки у процесі реформи: брак досвіду самостійного впровадження змін, реалізації проєктів та відчуття відповідальності за процеси, пов'язані зі змінами в освіті.

«Про.Світ» з **2016** року досліджує організаційну культуру українських шкіл, яка тісно пов'язана з автономією освітніх закладів, та реалізує проєкти для її підсилення та формування спільного бачення в освітніх командах. Спільне бачення, у нашому розумінні, включає в себе командно розроблені та діючі правила взаємодії, цінності, стратегію, пріоритети та конкретні кроки розвитку, за якими закріплені відповідальні особи. Ці компоненти неможливі без організаційної культури та якісних комунікацій. Системних, зрозумілих, які дозволяють включити кожному та кожного, хто є частиною освітнього середовища.

Дослідження кризових ситуацій в освіті дозволяє набагато краще побачити та зрозуміти, на скільки якісно побудована культура взаємодії, комунікації та процеси в українських школах. Наша гіпотеза в даному дослідженні полягає в тому, що у випадку якісно та системно вбудованої культури взаємодії, школи швидше та ефективніше змогли перейти до віддаленої роботи. У випадку, коли шкільним командам не вдалось напрацювати спільний план дій та налагодити системні комунікації – дистанційне навчання, вірогідніше за все, впроваджується хаотично, потребує значно більших витрат часу т ресурсів і залежить від окремого вчителя.

Аби перевірити дану гіпотезу ми задали ряд питань, які фокусуються на культурі взаємодії та комунікації всередині команди:

1. Чим керуєтеся для визначення графіку роботи під час карантину?
2. Чи проводило керівництво закладу та педколектив спільну нараду для напрацювання єдиної моделі здійснення дистанційного навчання?
3. Як часто вся ваша команда зв'язується для синхронізації своїх дій в умовах дистанційного навчання?
4. Як часто ви отримуєте інформаційні повідомлення від адміністрації закладу, щодо ситуації, яка склалася (повідомлення про оновлення законодавства, поради щодо ведення плану занять, перелік корисних ресурсів та іншу інформацію, яка може оновлюватись у процесі карантину)?
5. Чи скоординовано ваш індивідуальний план з планами ваших колег?
6. Чи всі ваші колеги використовують аналогічні програми для проведення уроків?

Частина дослідження також була спрямована на визначення нерівності між навчальними закладами. Україна – велика країна. Всього в Україні **16 176** закладів середньої освіти. Різні за кількістю учнів, кількістю працівників, географічним розміщенням, технічним забезпеченням, проте до всіх застосовуються однакові рішення. Чи можемо ми діяти так надалі? Та які показники слід враховувати?

Крім загальних статистичних даних, нам вдалося провести глибинні інтерв'ю з директорами шкіл, які поділились власними викликами та перемогами в процесі реалізації дистанційного навчання. У комплексі ми отримали масштабний та ґрунтовний аналіз ситуації, який доповнили власними експертними висновками та рекомендаціями.

МЕТОДОЛОГІЯ

У дослідженні взяло участь **5410 респондентів з 24 областей**. Анкету для опитування було розіслано в освітянські спільноти соціальної мережі Facebook та надіслано на електронні адреси шкіл з 14 областей України. Респонденти анонімно відповіли на 43 питання, які було розділено на 5 ключових блоків:

1. ЗАГАЛЬНІ ЗАПИТАННЯ
2. КОМАНДНА ВЗАЄМОДІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
3. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ
4. СТРАТЕГІЯ ТА ПОДАЛЬШІ КРОКИ
5. ПІДСУМКИ

Додатково до дослідження через анкети, ми провели глибинні інтерв'ю з **29** директорами шкіл з різних областей та територіальних одиниць (великі міста, маленькі міста, ОТГ) України. Директори відповідали на **4** запитання:

- Які **3** професійні виклики ви бачите для себе під час пандемії?
- Як Ви працюєте з викликами (історії успіху)?
- Які можливості ви бачите для себе та своєї школи в ситуації пандемії?
- Яких знання/навички Вам зараз стали б у нагоді?

Результати дослідження висвітлено в **4** ключових розділах даного документу:

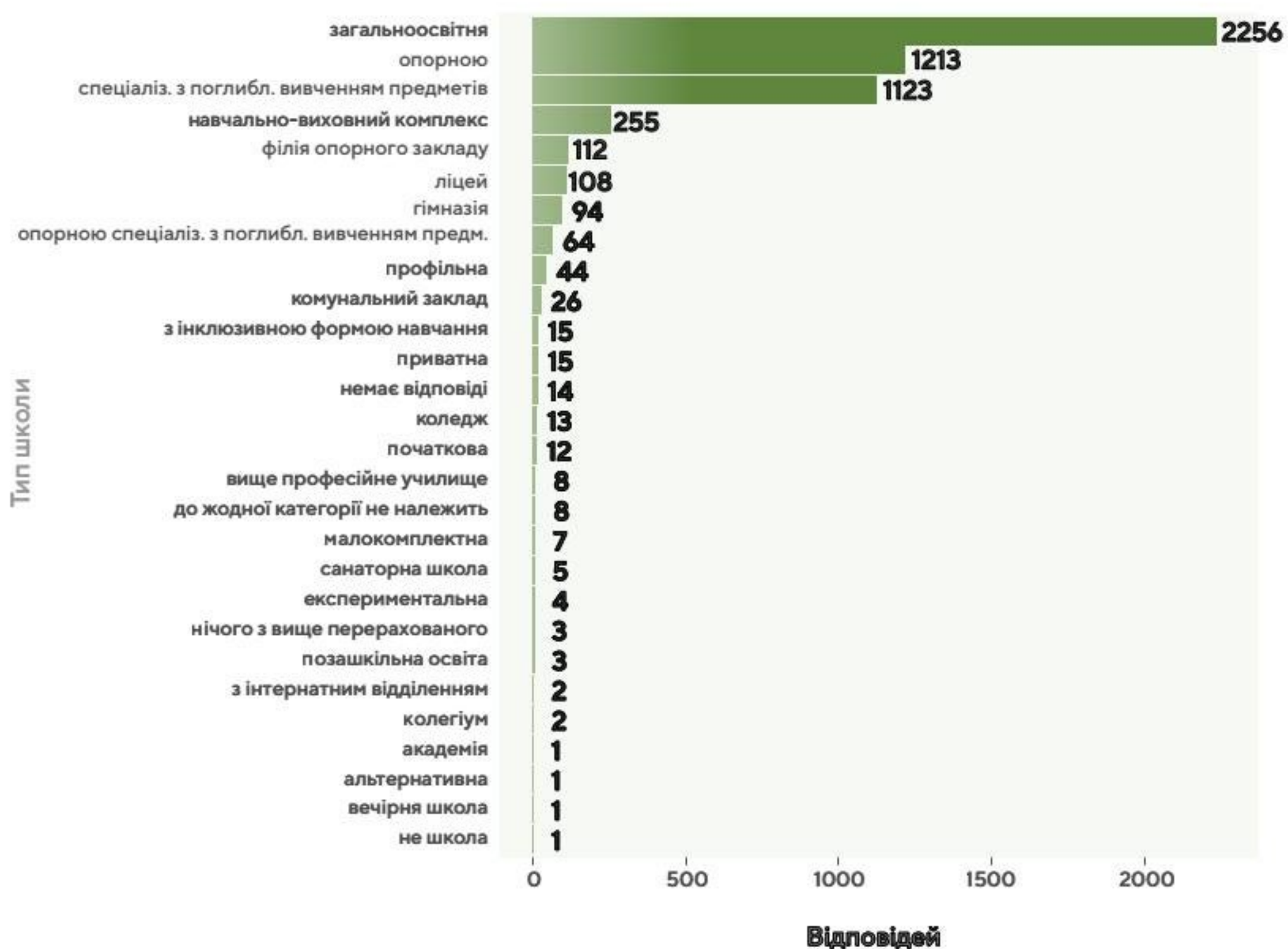
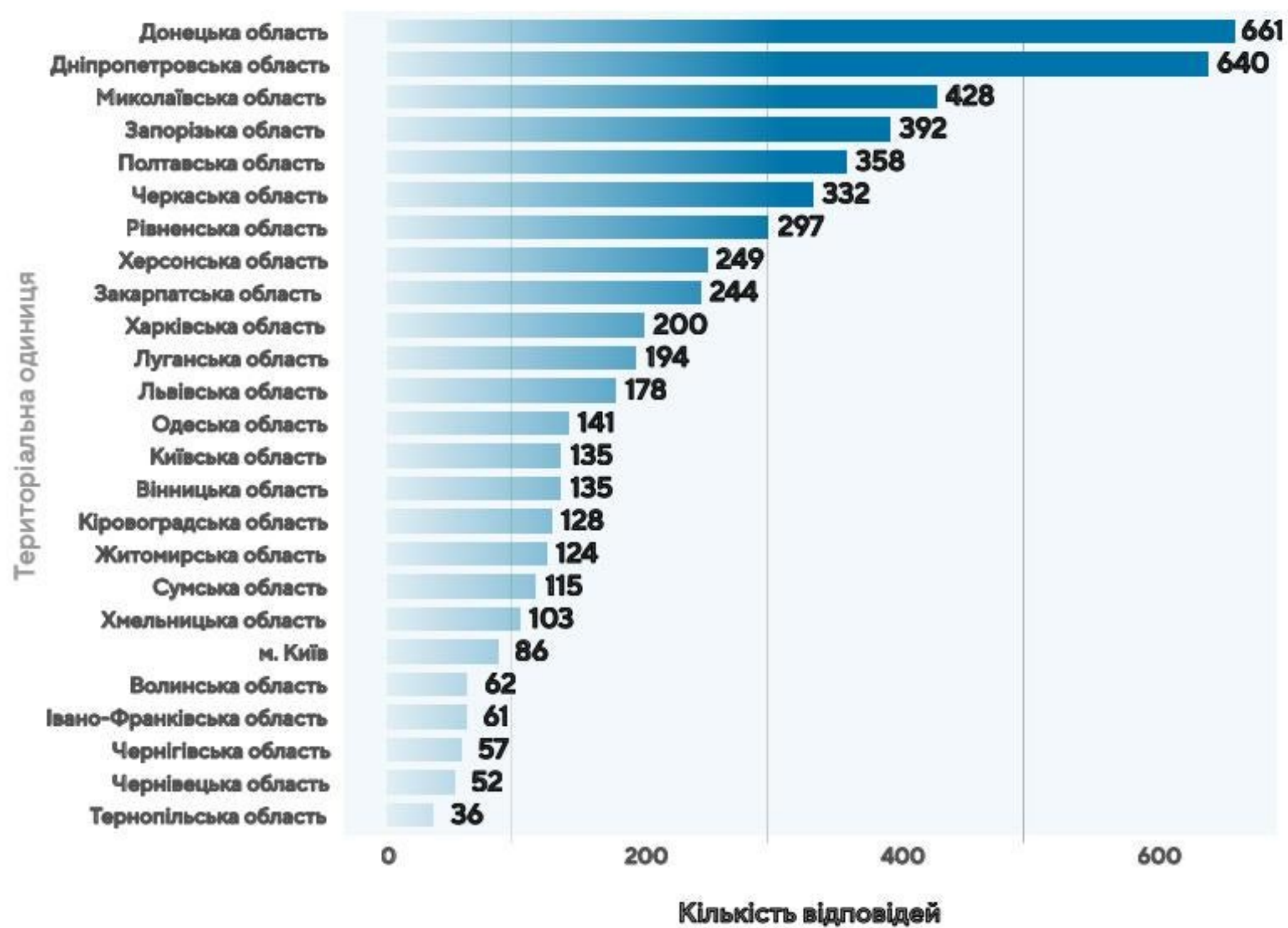
1. ЗАГАЛЬНІ ДАНІ
2. ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ТА КОМУНІКАЦІЇ В ШКОЛІ
3. ЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ТА РОЗТАШУВАННЯ ШКОЛИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
4. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЗАГАЛЬНІ ДАНІ

Найбільша кількість відповідей надійшла від вчителів — **4053** респондентів. До опитування долучились представники адміністрації школи — 1135 директорів та заступників. Понад 2000 опитаних працюють у загальноосвітніх школах. 1213 учасників дослідження є працівниками опорних шкіл, а 1123 — працюють в навчальних закладах з поглибленим вивченням окремих предметів.

КІЛЬКІСТЬ РЕСПОНДЕНТІВ

71,6 % опитаних засвідчили, що навчання у їхньому закладі освіти здійснюється в онлайн режимі, а педагоги працюють виключно з дому. **20,3 %** опитаних періодично відвідують школу відповідно до сформованого графіку чергування. **0,4 %** опитаних щоденно відвідує навчальний заклад через вимогу керівництва.

ЯК ШКІЛЬНА КОМАНДА ОРГАНІЗУВАЛА РОБОТУ В ПЕРІОД КАРНАТИНУ

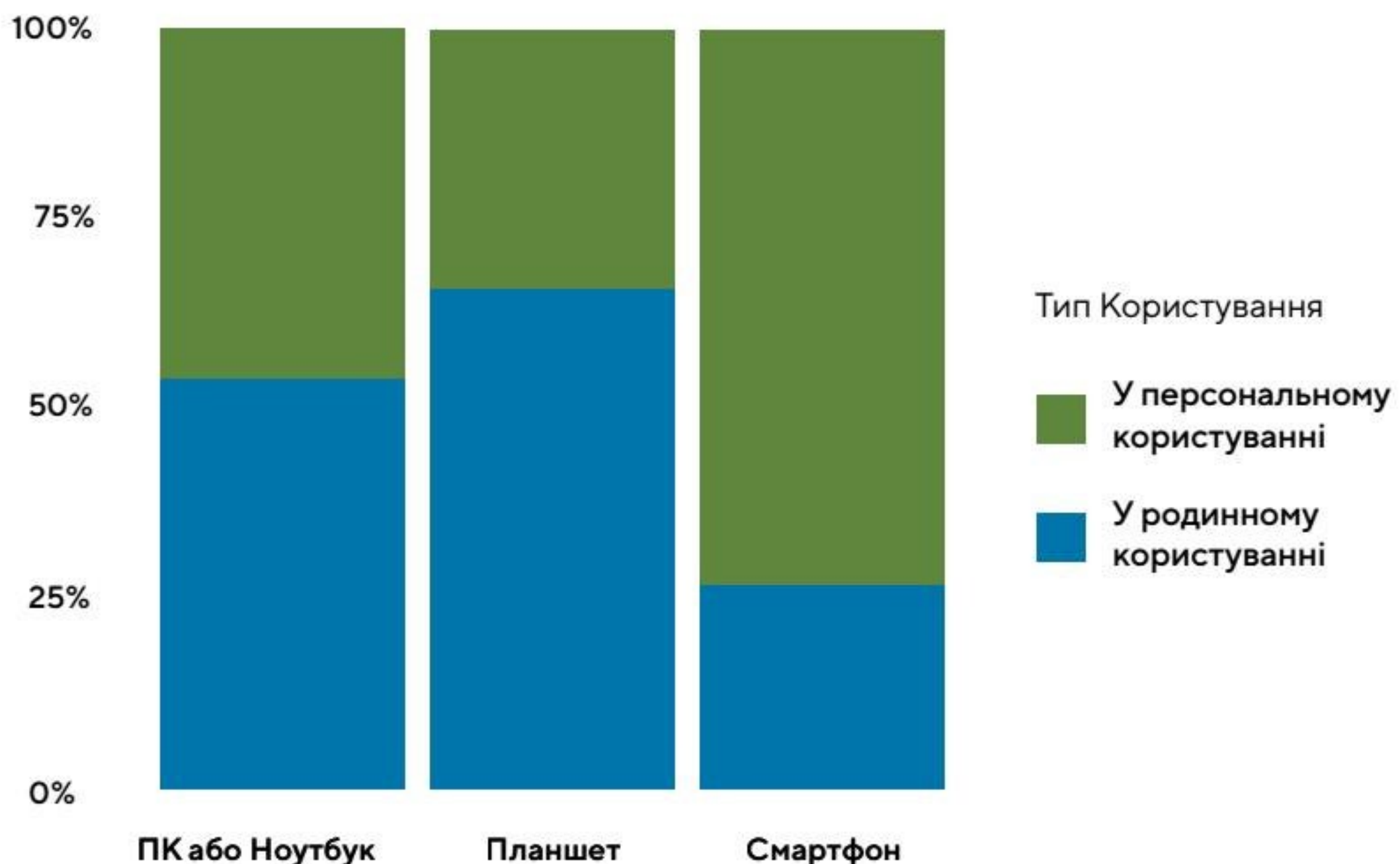

Варто звернути увагу на те, що щоденно школу відвідують 2 % вчителів та 47 % директорів, які надали відповідь на дане питання.

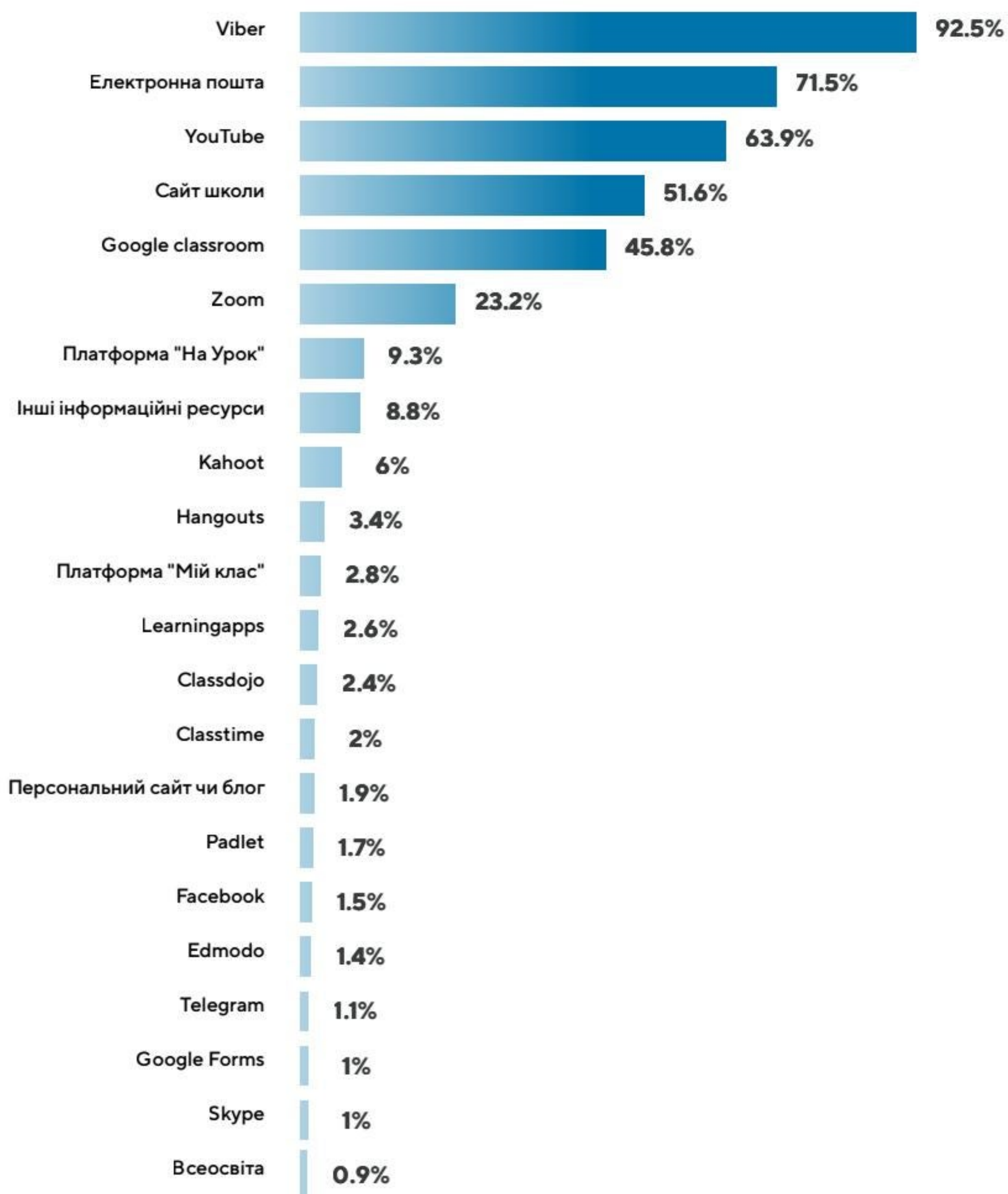
Аналізуючи умови доступу до техніки серед опитаних, ми отримали наступні результати:

- менше **1%** опитаних не мають доступу до жодного типу Інтернет-зв'язку в домашніх умовах;
- **5.5%** опитаних не мають доступу до провідного типу Інтернет-зв'язку в домашніх умовах;
- всього **9** респондентів вказали, що не мають доступу до жодного виду техніки;
- **46%** опитаних мають домашній персональний комп'ютер чи ноутбук у персональному доступі, **54%** – розділяють доступ до вказаних гаджетів разом з родиною;
- **34%** опитаних мають вдома планшет у персональному доступі, **66%** – розділяють доступ до гаджета разом з родиною;
- **73%** опитаних мають персональний смартфон, **27%** – розділяють доступ до смартфона з родиною.

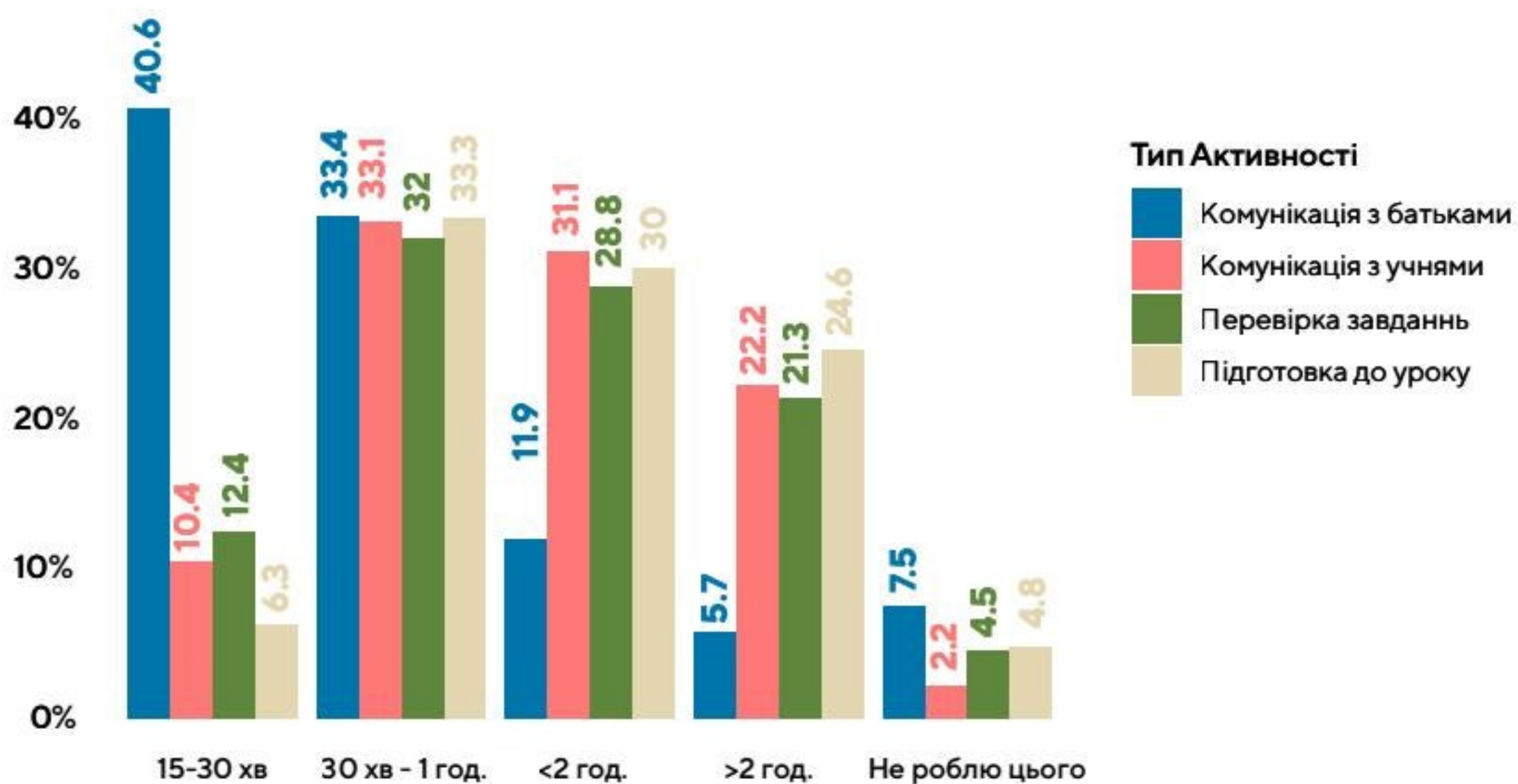
Розподіл типу користування техніки для доступу в Інтернет в залежності від техніки серед респондентів, що вказали, що мають доступ до техніки

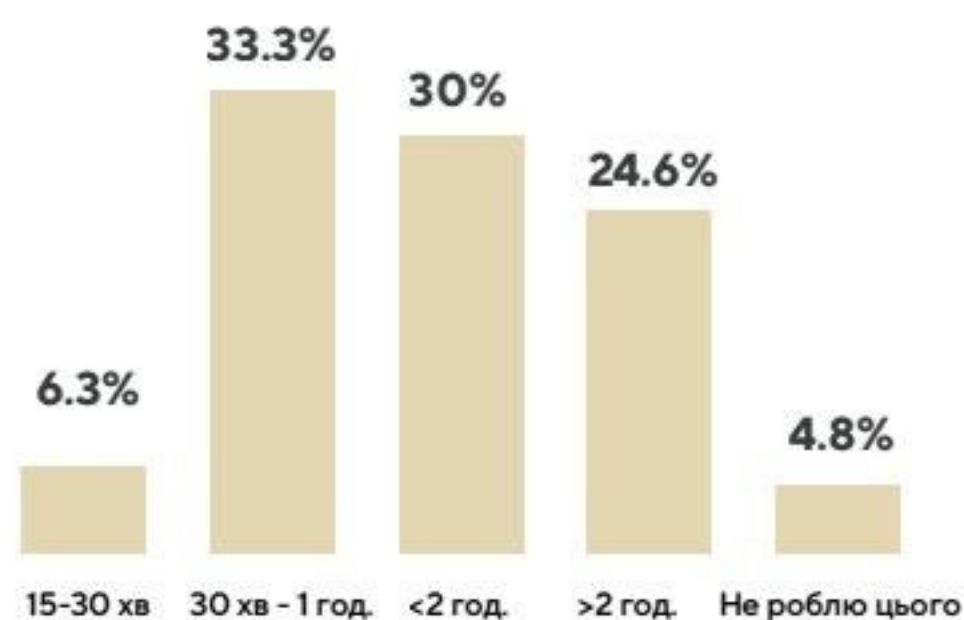
Що стосується найпоширеніших програм та додатків, які респонденти використовують для роботи з учнями в онлайн режимі, то **92%** опитаних надають перевагу Viber й комбінують використання цієї програми з іншими ресурсами.

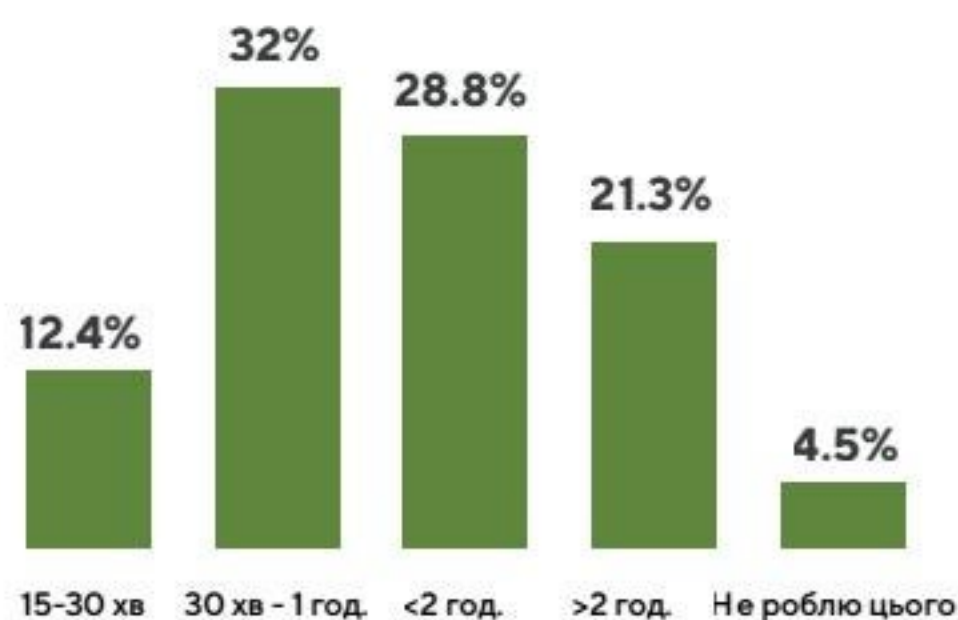
Понад **33%** опитаних потребують від **30 хв** до одної години на день для виконання всіх типів активностей, пов'язаних з навчальним процесом. **40%** респондентів витрачають від **15 до 30** хвилин на комунікацію з батьками. Найбільш часозатратним заняттям за даними опитування є підготовка до уроку.

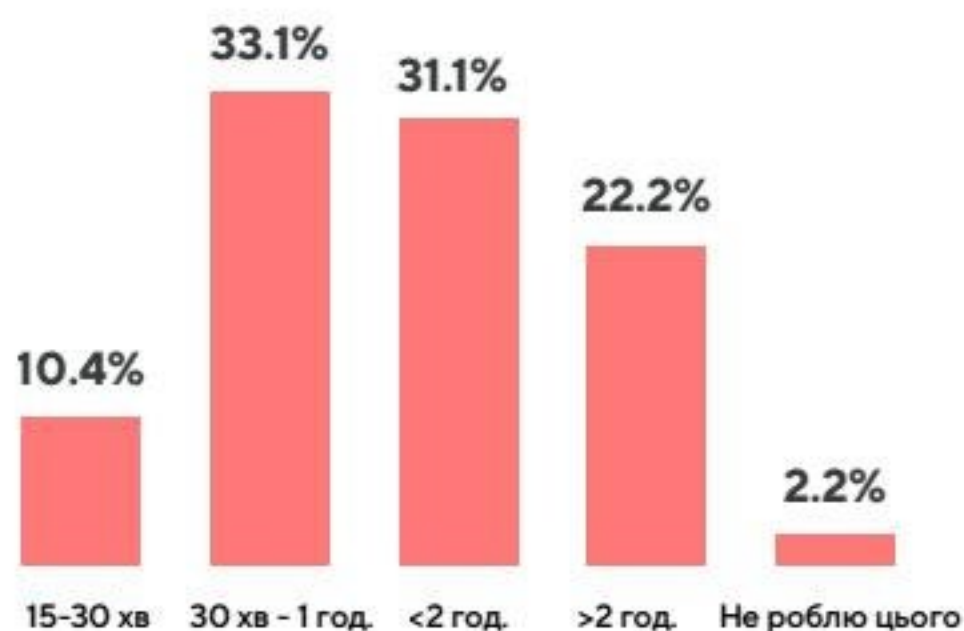
ПІДГОТОВКА ДО УРОКУ

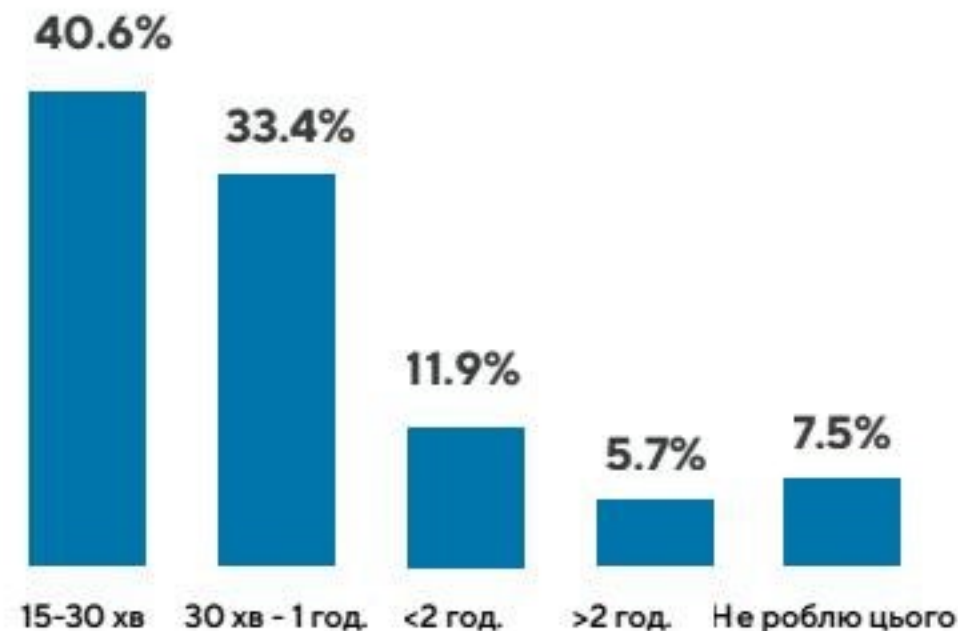
ПЕРЕВІРКА ЗАВДАНЬ

КОМУНІКАЦІЯ З УЧНЯМИ

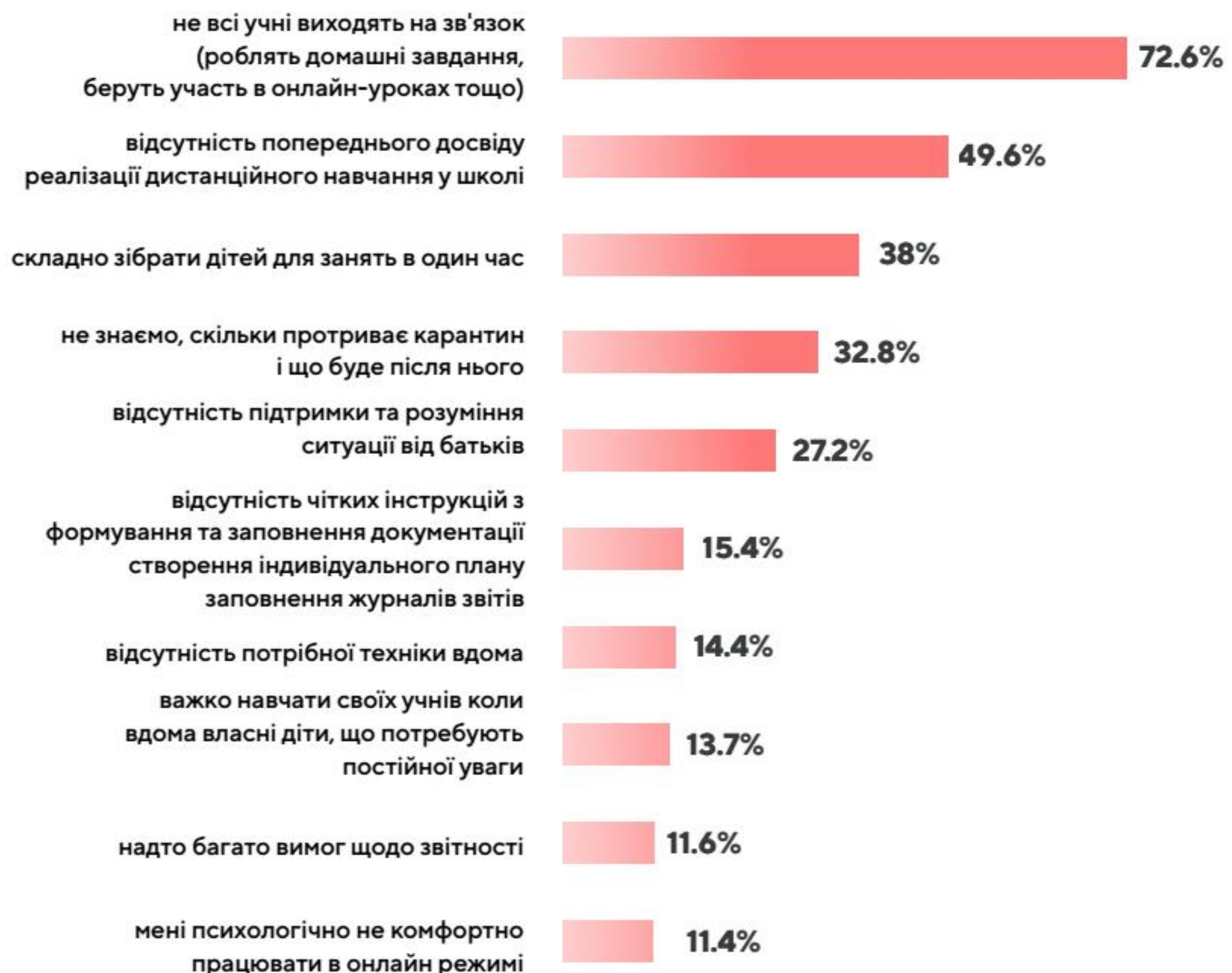
КОМУНІКАЦІЯ З БАТЬКАМИ

72% опитаних вчителів указали, що при виникненні запитань щодо реалізації дистанційного навчання, вони звернуться за відповіддю до керівника навчального закладу чи особи, що тримає руку на пульсі. Наступним популярним джерелом відповідей на запитання вчителів є сайт МОН. 45% опитаних вказали, що крім звернення до керівника, вони також пробують знайти відповідь на сайті Міністерства, а 43% паралельно питають відповіді в колег.

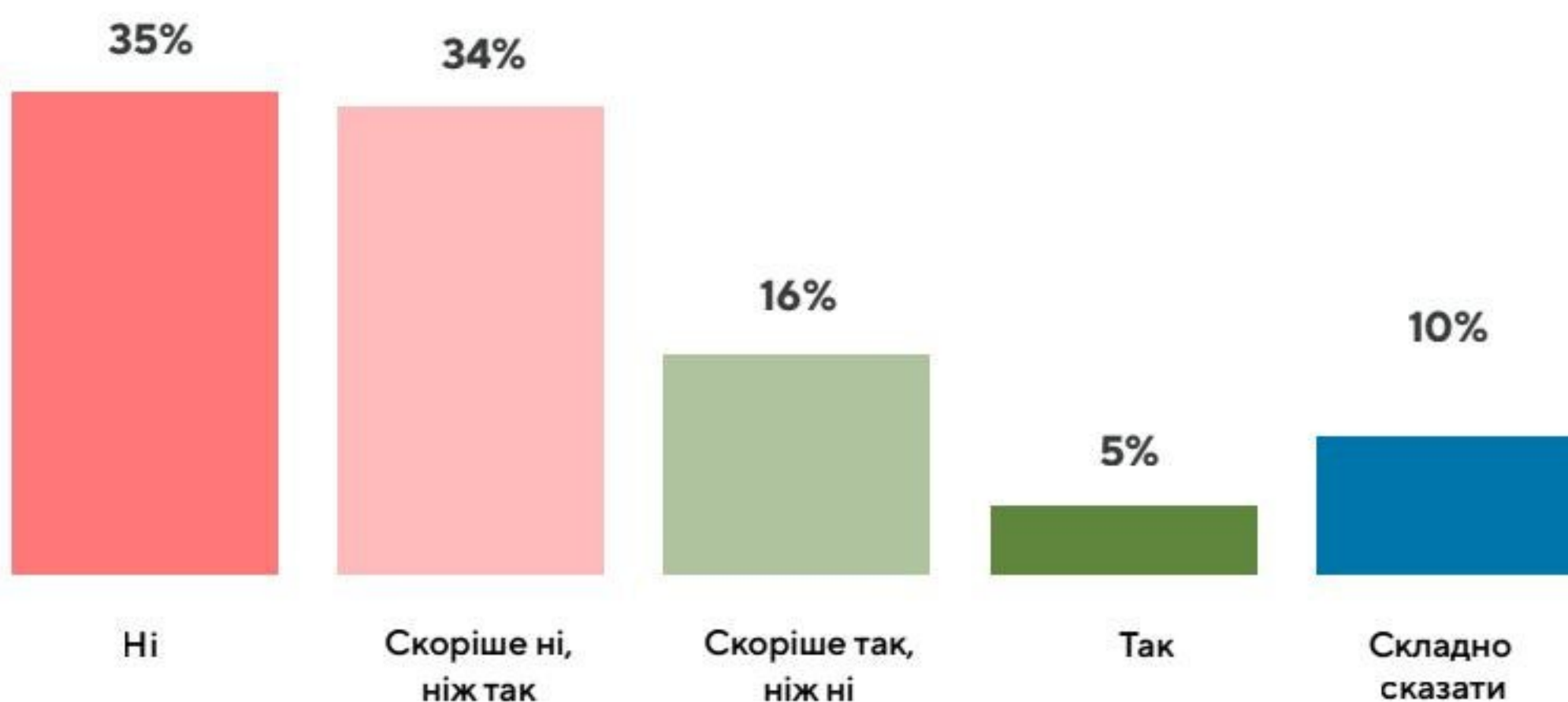
Найбільш частою проблемою в реалізації дистанційного навчання, за даними всіх респондентів, є те, що не всі учні виходять на зв'язок (роблять домашні завдання, беруть участь в онлайн-уроках тощо). Таку відповідь надали близько **73%** опитаних. Майже **50%** опитаних зазначили, що проблемою також є відсутність попереднього досвіду реалізації дистанційного навчання. **14,4%** вказали, що проблемою є відсутність потрібної техніки вдома. **5%** зауважили, що проблемою є відсутність потрібної техніки у школі. **2,3%** вказують, що проблема полягає у відсутності необхідної техніки в учнів. Понад **1%** опитаних стверджують, що не мають жодних проблем в процесі реалізації дистанційного навчання.

Топ 10 найпоширеніших серед респондентів проблем у реалізації дистанційного навчання

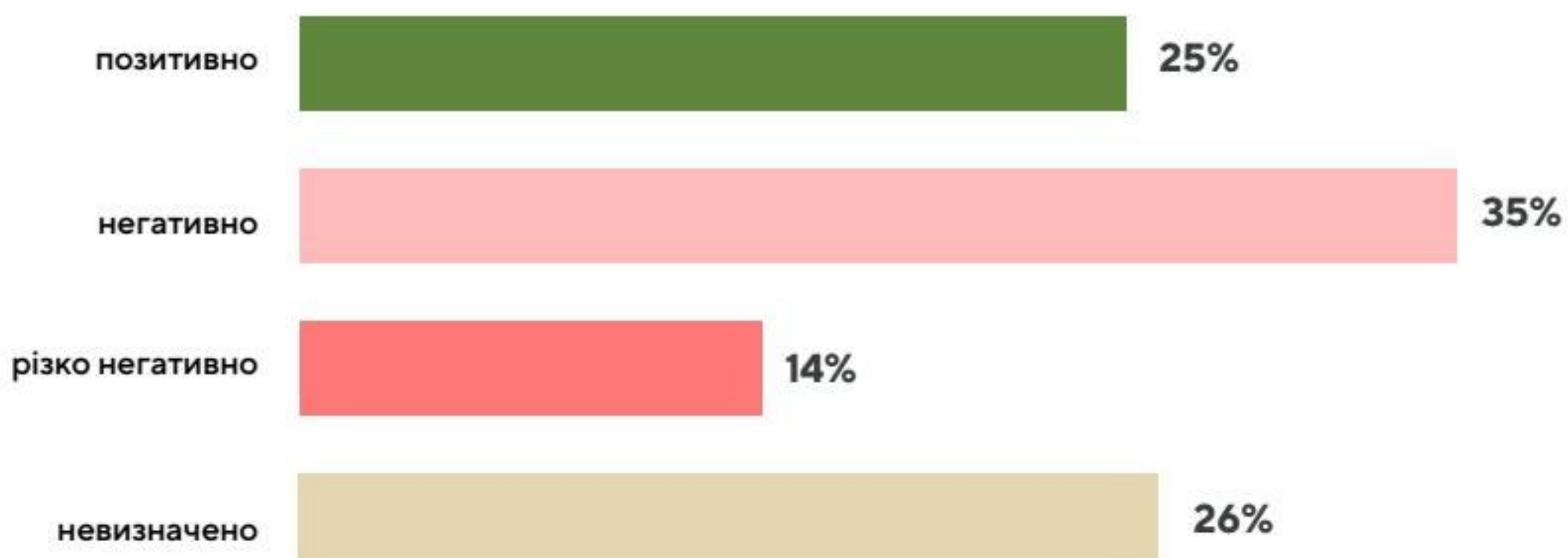
Попри визначені в попередньому питанні проблеми та складнощі, близько **70%** опитаних стверджують, що реалізація дистанційного навчання загалом не є складною для них. Можемо припустити, що відповідь на дане питання показує їх індивідуальне сприйняття власних можливостей та якості роботи. Не дивлячись на всі проблеми, більшість з опитаних вважає, що особисто вони справляються з власною роллю.

Чи є проведення дистанційного навчання складним для респондентів

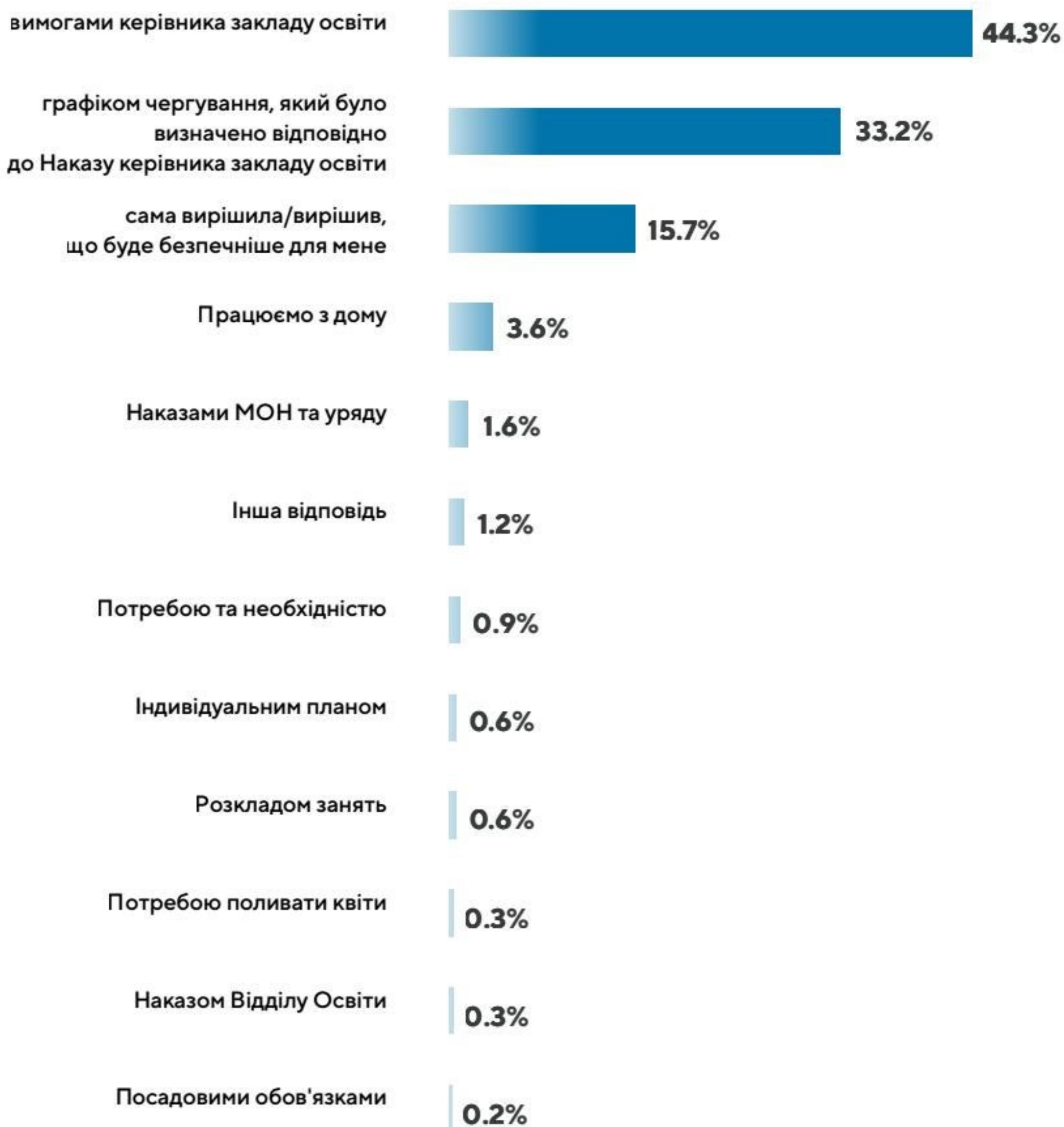
49% респондентів загалом негативно ставляться до продовження навчального року влітку, з яких **14%** налаштовані різко негативно. **25%** опитаних готові до навчання влітку. **26%** опитаних не визначились з відповіддю на дане питання.

Як респонденти відносяться до продовження навчання влітку

44% опитаних керуються у своїй роботі вимогами керівника закладу, **33%** – графіком чергування, який було визначено відповідно до наказу керівника закладу освіти.

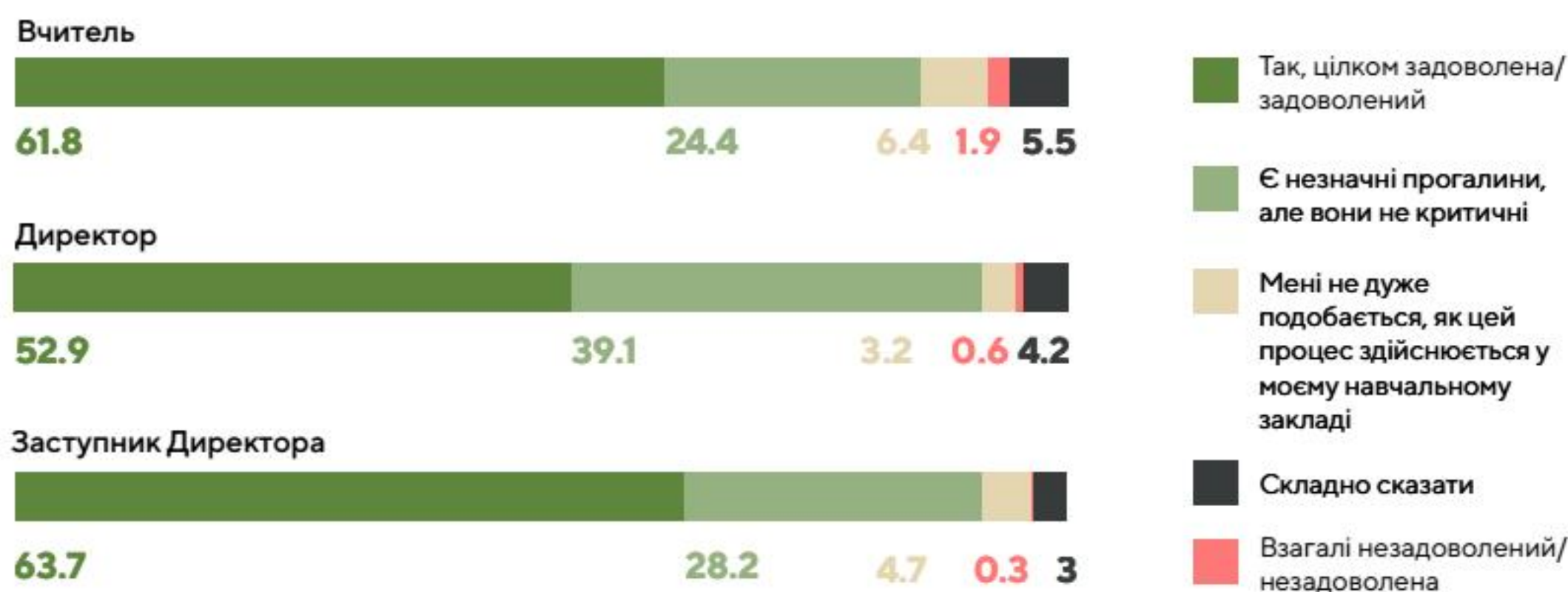
Чим респонденти керуються у своїй роботі

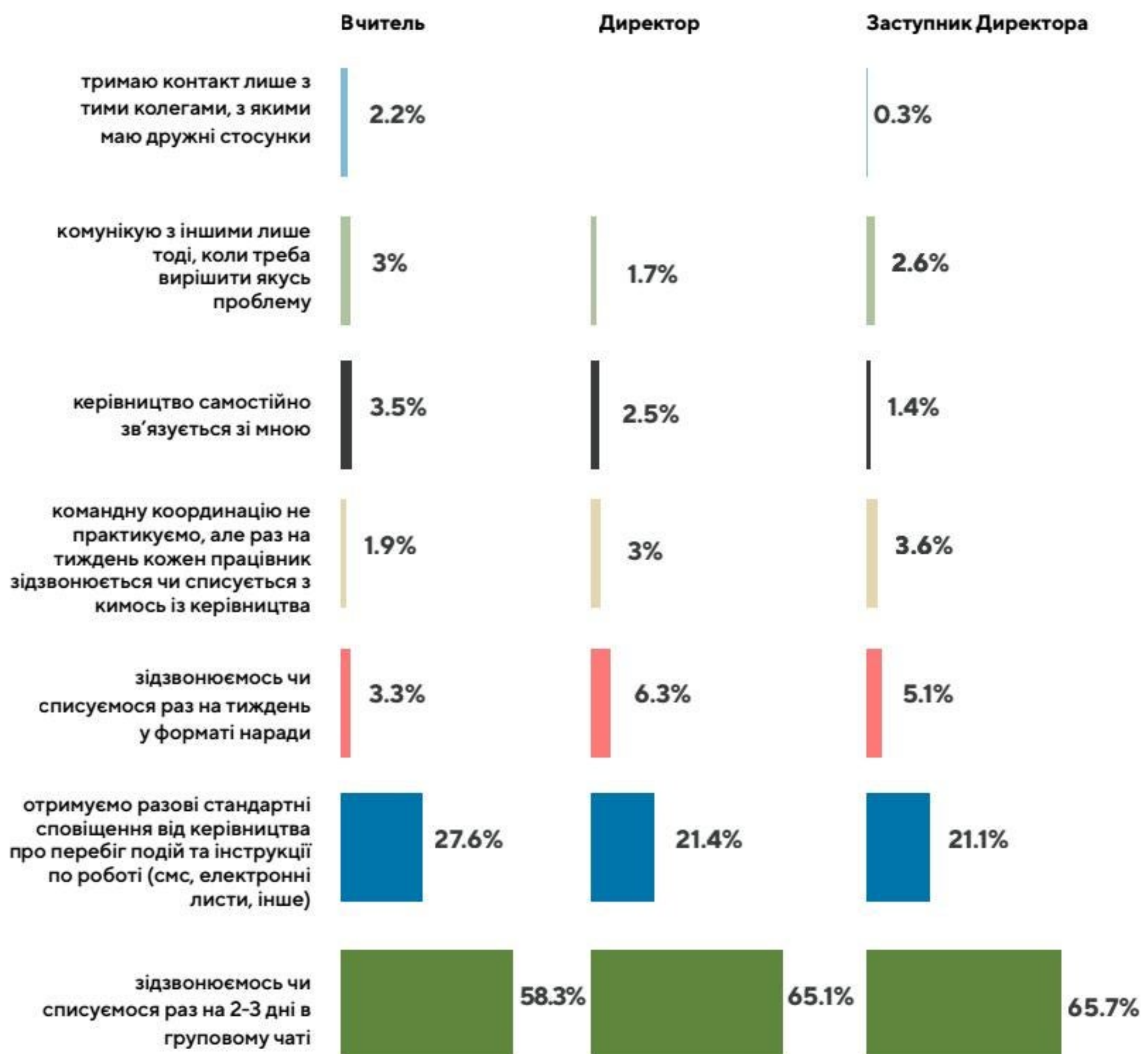
ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ТА КОМУНІКАЦІЇ В ШКОЛІ —

З 2016 року Центр інноваційної освіти «Про.Світ» займається дослідженням організаційної культури та автономії українських шкіл. Першим дослідженням в даному напрямку стало «Що українські директори думають про свободу?». Після цього командою Центру було також проаналізовано вплив децентралізації на шкільну освіту з точки зору освітніх управлінців «Децентралізація та шкільна освіта: думки директорів та голів управлінь освітою». У дослідженнях ми фокусувалися на аналізі та зрізі думок директорів та освітніх управлінців, проте в існуючому контексті нам вдалося проаналізувати й зрозуміти, якою організаційну культуру бачать вчителі.

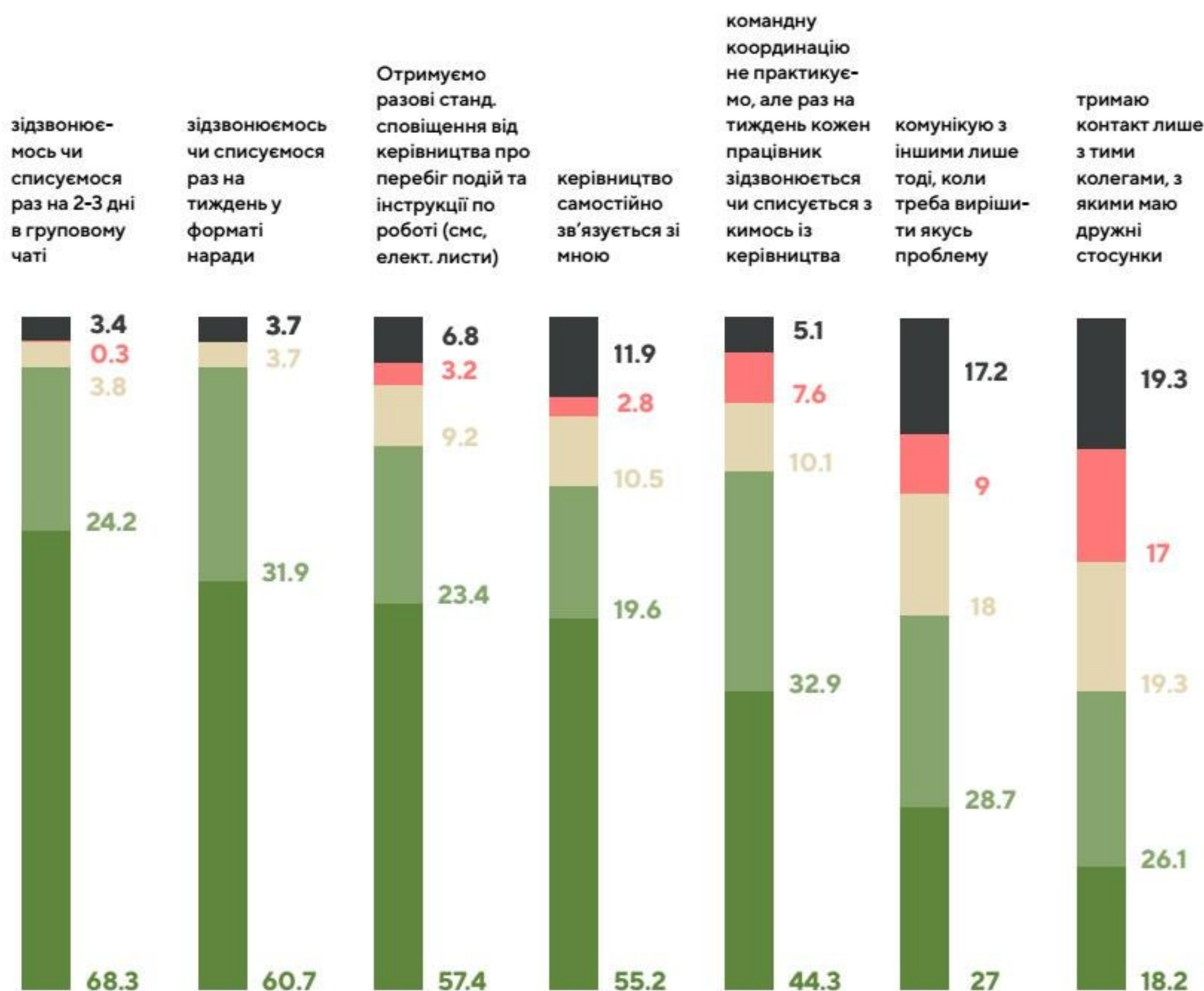
62 % опитаних вчителів **задоволені стратегією комунікацій, яку використовує керівник під час дистанційного навчання. 1 %** — взагалі не задоволені комунікацією керівника.

Більшість респондентів зазначила, що у їхньому навчальному закладі є системно побудовані командні комунікації. Понад **60%** опитаних зідзвонюються чи списуються з колегами в груповому чаті раз на **2-3** дні. Четверть респондентів отримують разові сповіщення від керівництва про перебіг подій та інструкції по роботі. Окремо відмітимо, що жоден з директорів не перебуває у такому форматі комунікації, коли він чи вона спілкується виключно з тими членами команди, з якими дружить.

Чи залежить задоволеність вчителів стратегією дій та комунікаціями від наявності регулярного спілкування та зустрічей? (%)

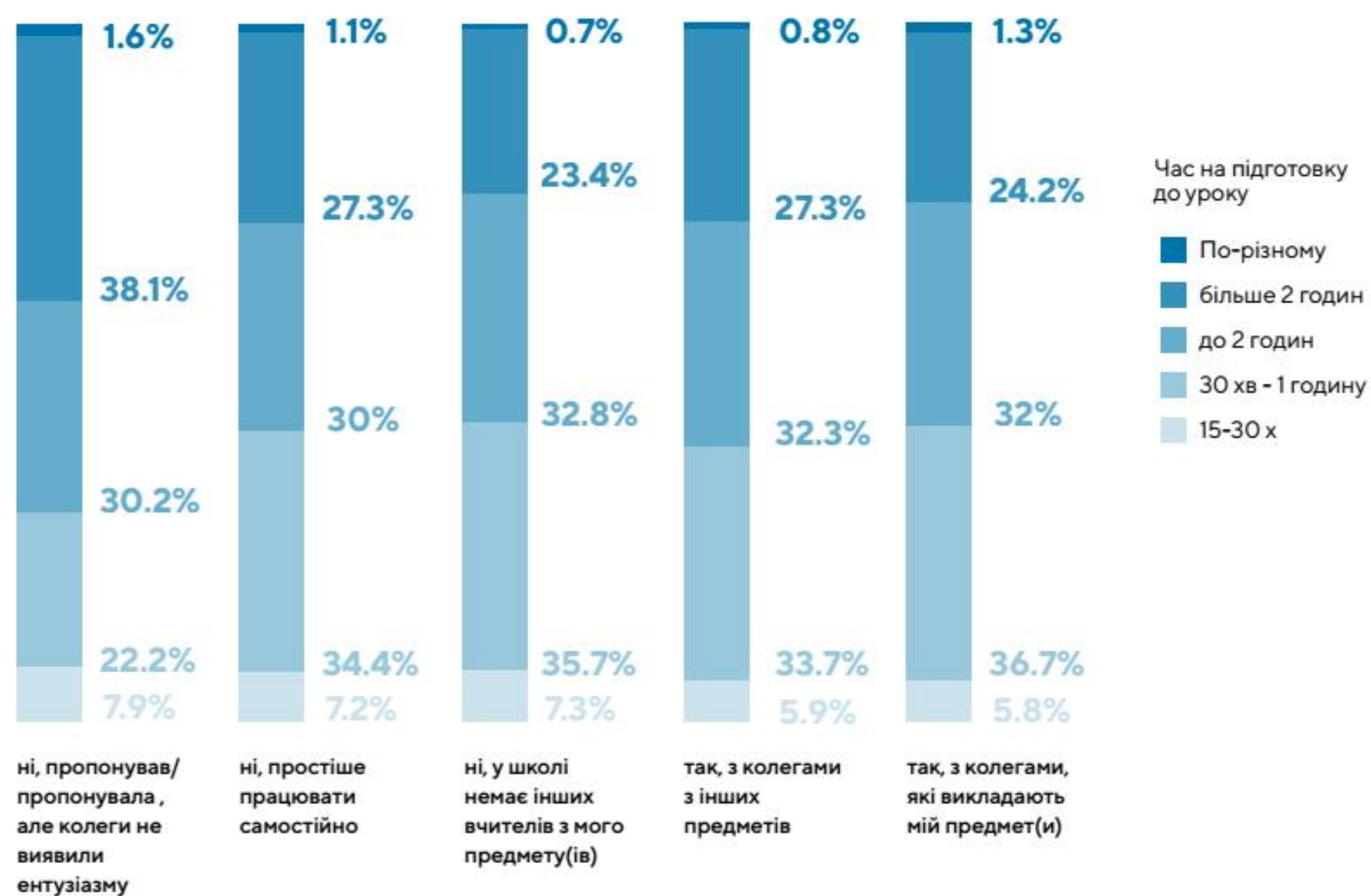

Задоволеність стратегією комунікації

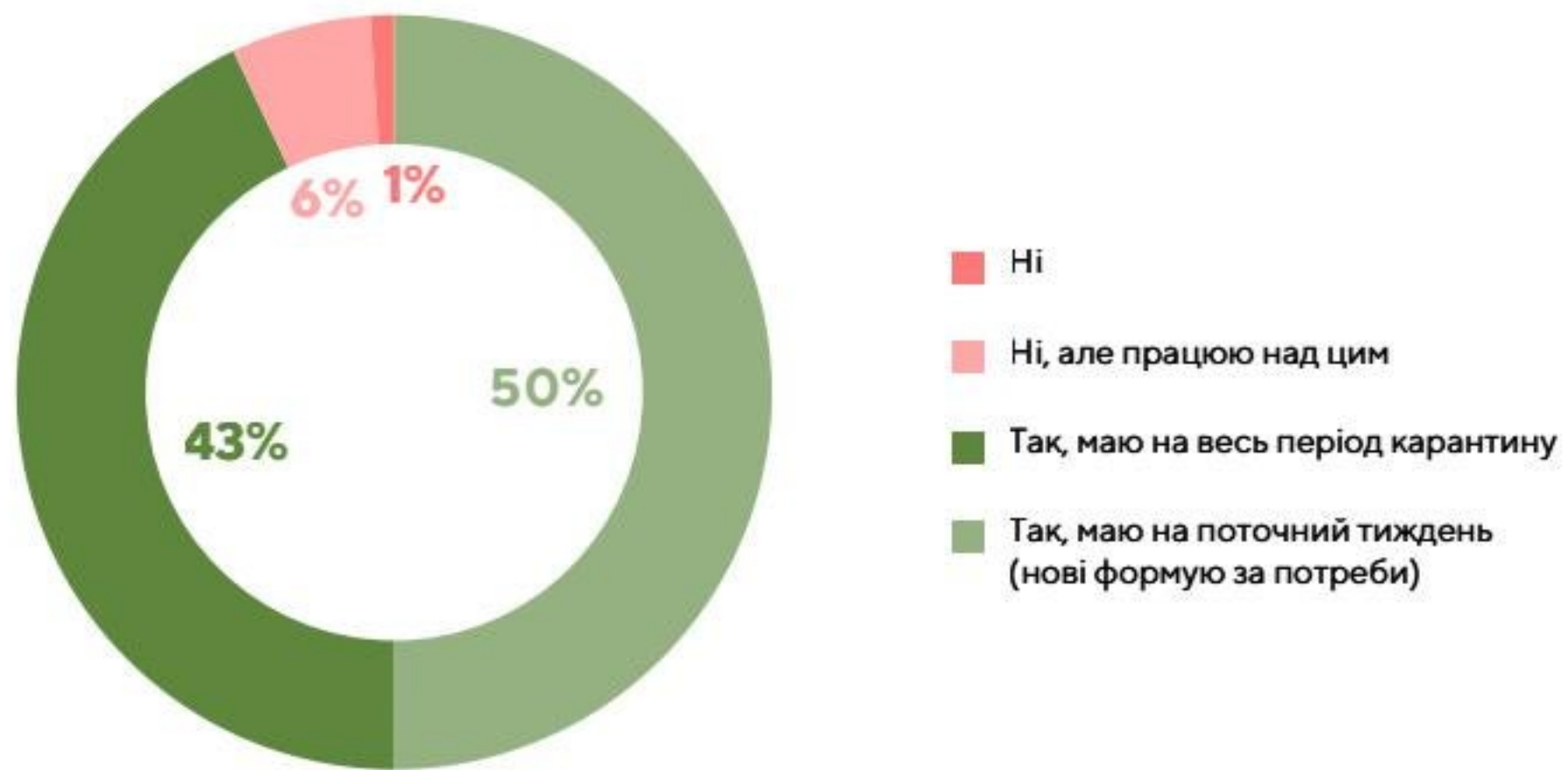

68% респондентів, що зідзвонюються чи списуються раз на **2-3** дні в груповому чаті, цілком задоволені стратегією дій та комунікацією керівника закладу освіти. Тоді як, серед тих респондентів, що тримають контакт лише з колегами, з яким дружать, рівень повної задоволеності стратегією дій та комунікацією керівника закладу освіти сягає всього лише **18%**.

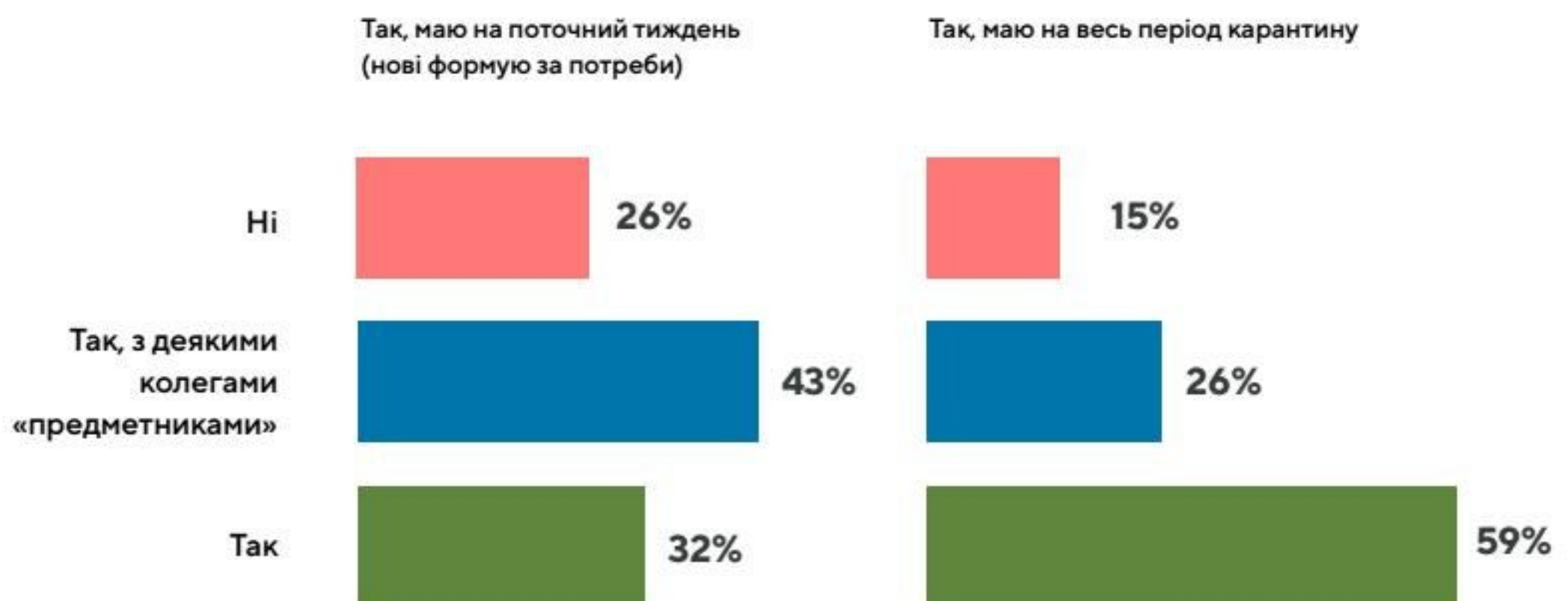
61% опитаних вказали, що у їхньому навчальному закладі було розроблено загальні правила, але формат, тривалість та вибір програми вчитель обирає самостійно. За даними опитування, ті респонденти, котрі не дійшли жодних рішень у напрацюванні спільних правил або не проводили жодних нарад, частіше за все витрачають на підготовку до уроку понад **2** години. Ті ж респонденти, котрі отримали готові інструкції або напрацювали спільні правила, частіше витрачають на підготовку до уроку менше **1** години.

43% вчителів відповіли, що мають індивідуальний план роботи на весь період карантину. **59%** із них скоординували даний план з колегами.

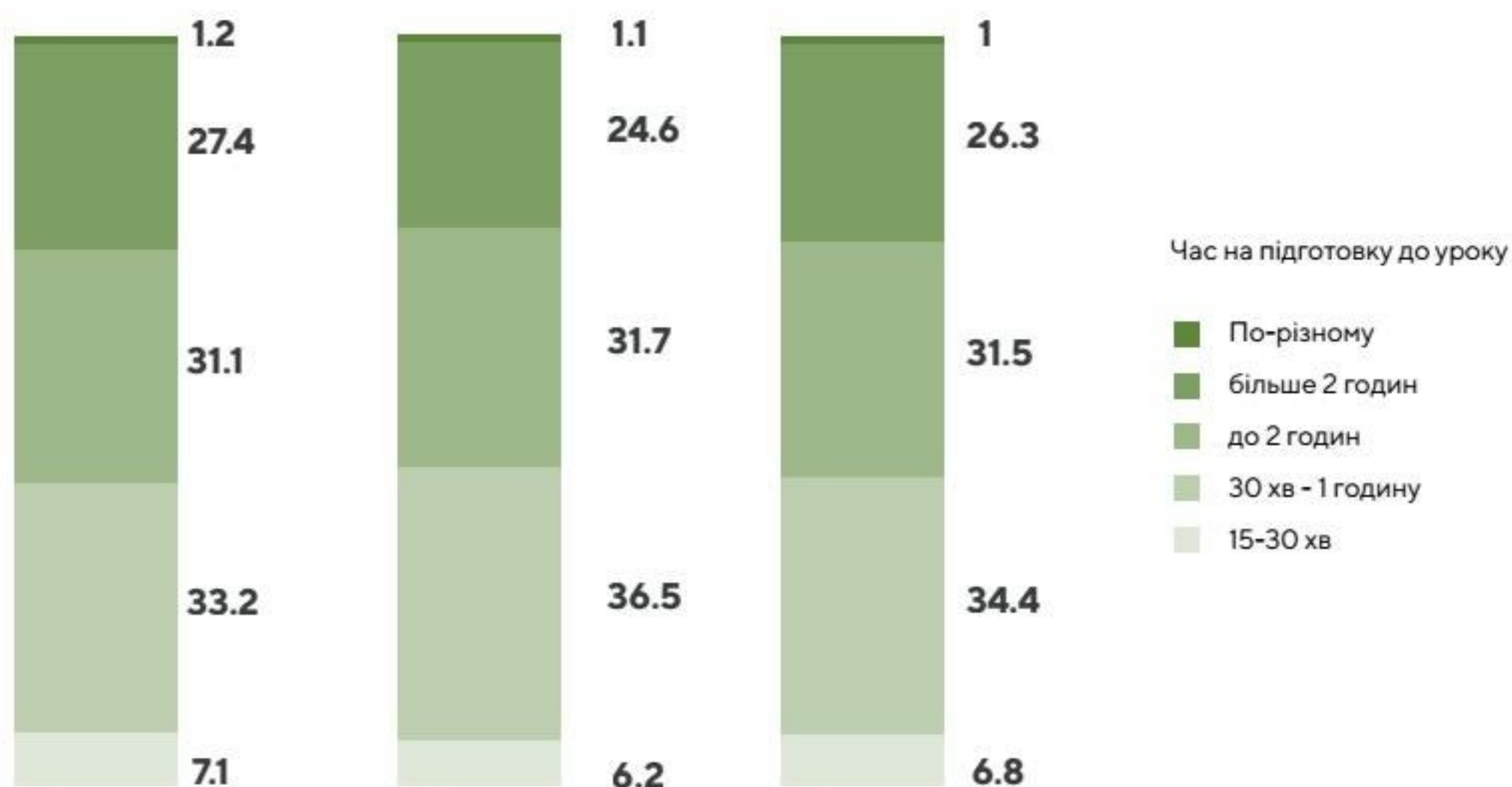

План занять скоординовано з планами колег

Результати дослідження показали, що немає істотної статистичної різниці в часі, витраченому на підготовку до уроку, у тих респондентів, що синхронізували план занять з іншими колегами, й тих, котрі цього не зробили.

Розподіл часу на підготовку уроків залежно від скоординованості плану занять з колегами. (%)

31,6% опитаних відмітили, що вони з колегами користуються однаковими програмами для роботи з учнями в режимі онлайн, адже ці програми є найбільш популярними. **29,3%** вказали, що вони та колеги користуються, чим бажають. А от **12%** вказали, що і вони, і колеги, користуються однаковим програмним забезпеченням та мають спільно розроблену модель викладання.

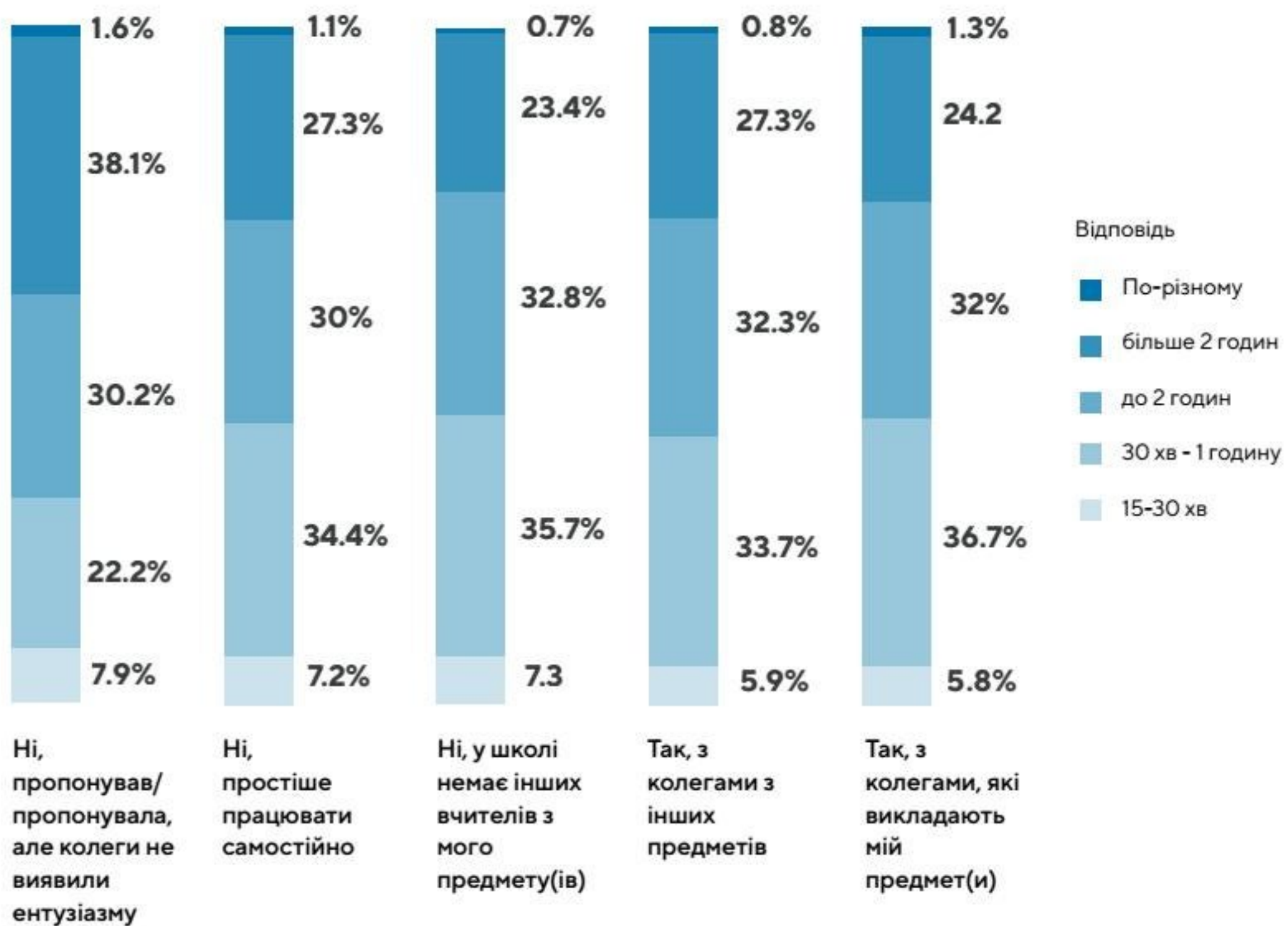

32,5 % респондентів вказали, що вони не об'єднуються з іншими колегами для розробки завдання для учнів, адже їм простіше працювати самостійно. Ще **20 %** вказали, що в їх школах немає інших вчителів з їх предмету, тому вони працюють самостійно. **31,3 %** об'єднуються з тими колегами, які викладають їх предмет.

Найменшу кількість часу витрачають ті респонденти, які самостійно готуються до уроків, адже в школі немає вчителів з їхнього предмету – **43 %** респондентів даної групи витрачають на підготовку до уроку від **15 хв** до **1 години**. Загальна частка таких респондентів серед всіх учасників дослідження становить **20 %**. Від **15 хв** до **1 години** також витрачають **42 %** респондентів, які об'єднуються для підготовки до уроку з колегами зі свого предмету. Їх частка серед загального числа респондентів складає **31,3 %**.

Респонденти, які пропонували колегам об'єднатись для підготовки до уроку, але ті не виявили ентузіазму, у 70 % випадків витрачають на підготовку до уроку від 2 годин і більше. Проте, частка таких респондентів серед всіх опитаних становить лише 2,4 %.

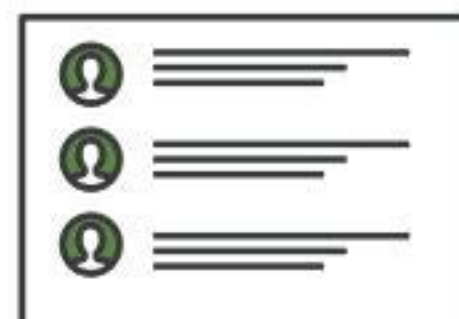

У **5%** шкіл є окрема людина в обов'язки якої входить комунікація з батьками

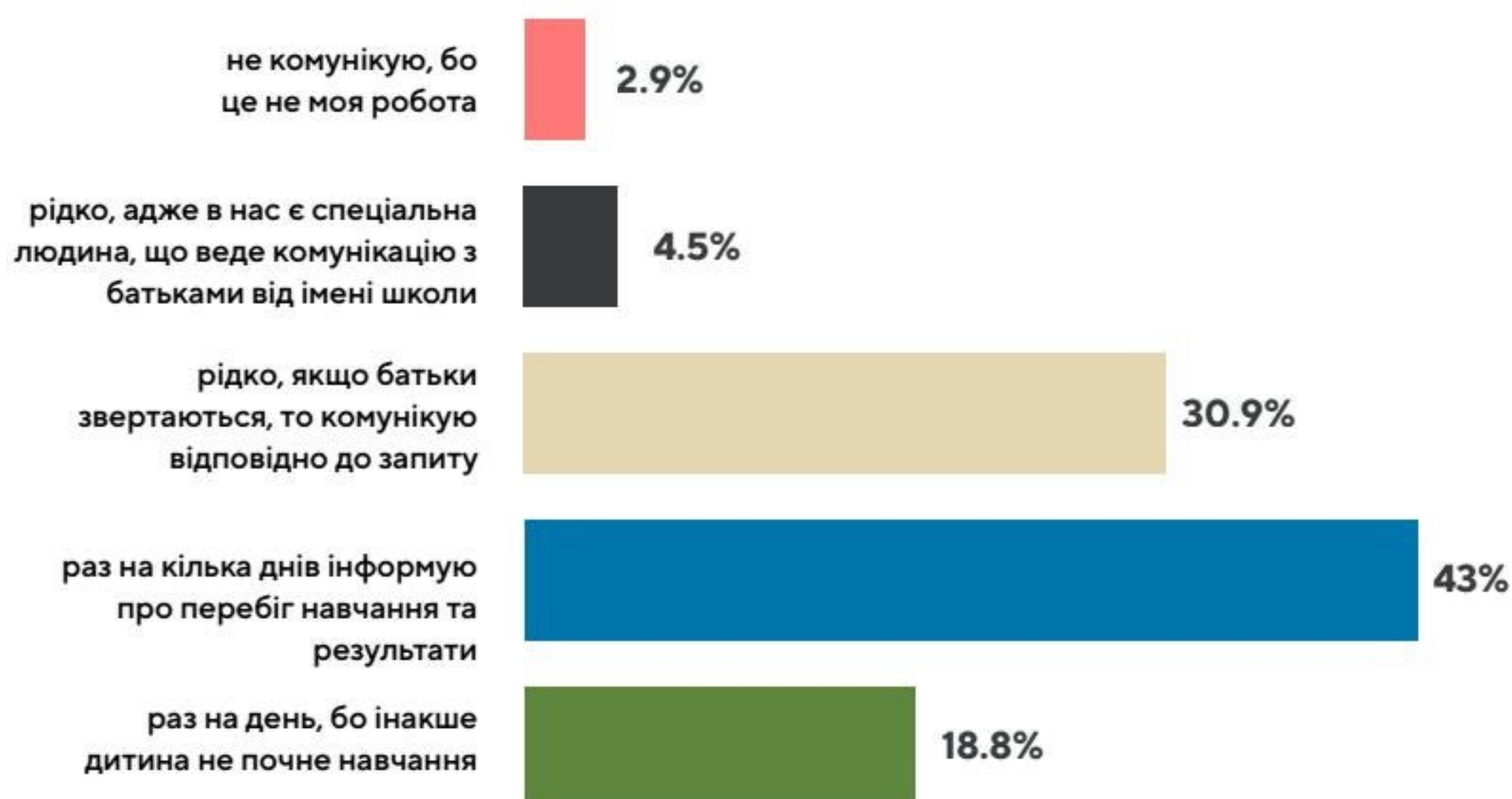

У **46%** випадків спілкування з батьками відбувається в груповому чаті

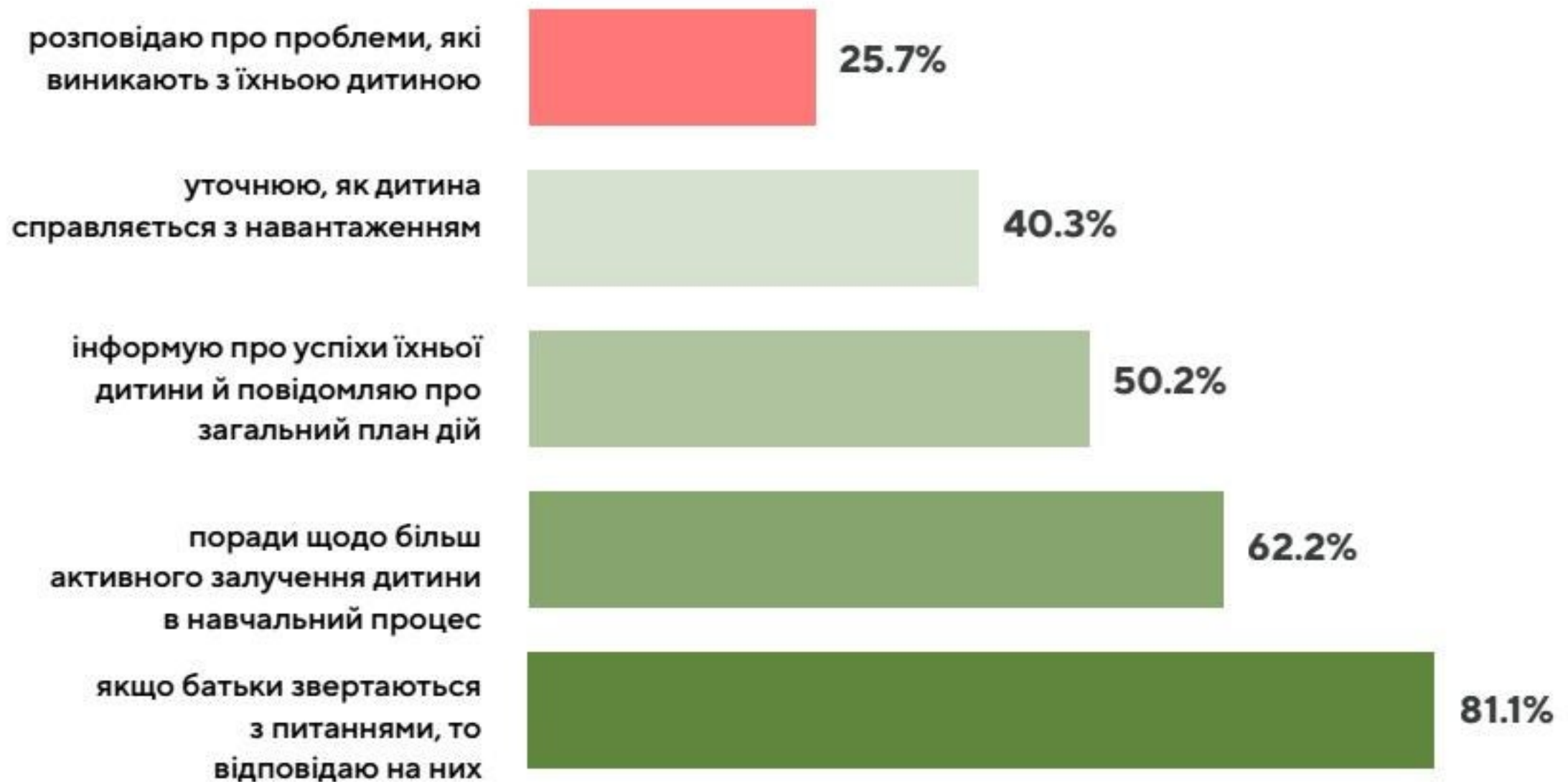

У **41%** випадків спілкування з батьками ведеться персонально

43% опитаних спілкуються з батьками учнів кілька разів на кілька днів, аби повідомити про хід та результати навчання. При цьому, близько **19%** респондентів щоденно спілкуються з батьками, адже інакше дитина не почне навчання.

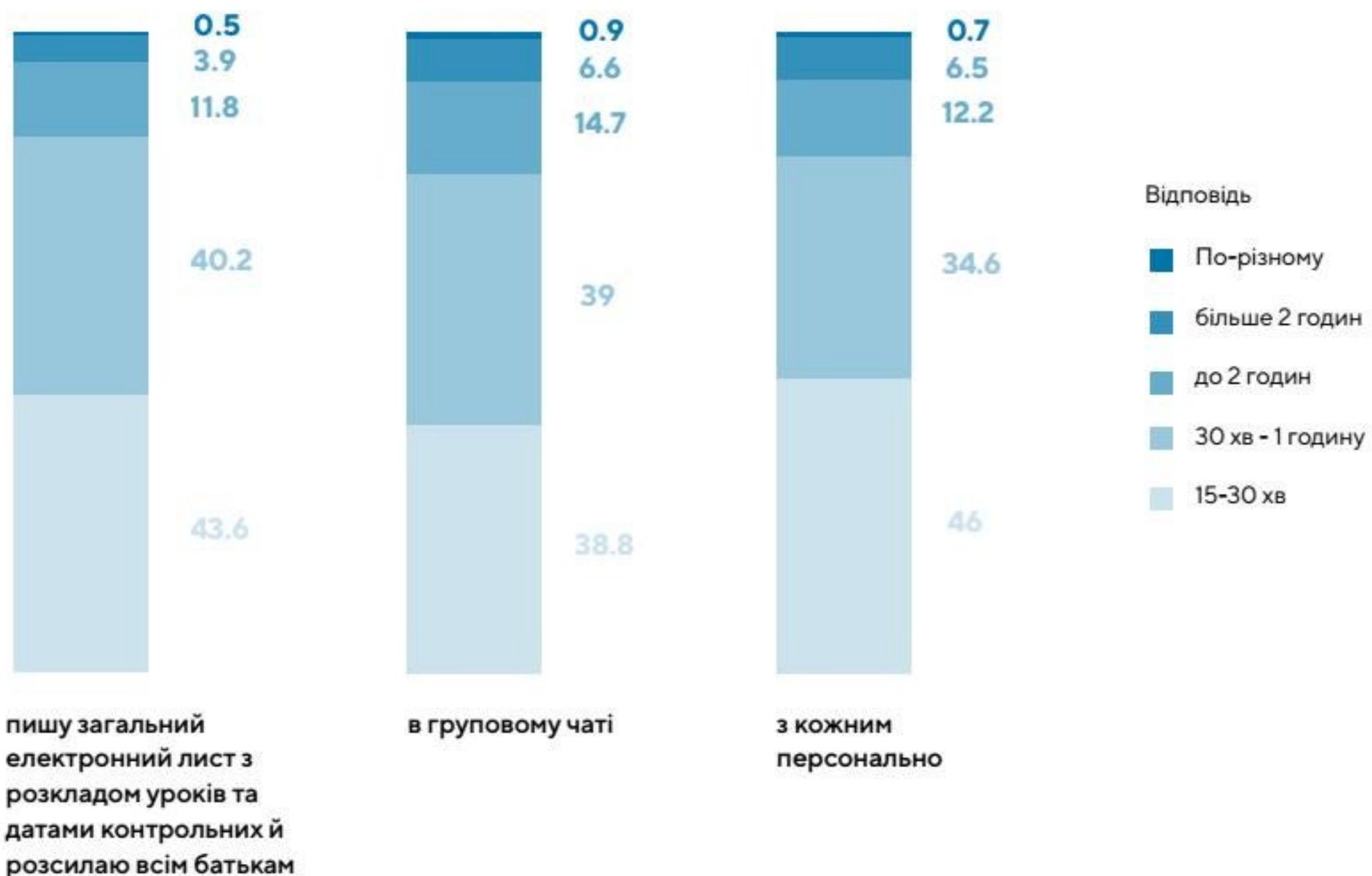

Найчастіше у спілкуванні з батьками учнів, респонденти відповідають на їх запитання **(81%)** чи надають поради для більш ефективного залучення дитини в навчальний процес **(62%)**.

Найбільше часу на спілкування з батьками респонденти витрачають, коли спілкуються з батьками в груповому чаті. **61%** такої комунікації займає від **30 хв** і більше часу респондента.

Розподіл часу на комунікацію за форматом спілкування (%)

Згрупувавши понад 1000 відповідей на відкрите запитання, ми визначили, що 370 респондентів переконані, що для ефективного впровадження дистанційної освіти МОН необхідно сформулювати чіткі накази, інструкції по роботі та методичні рекомендації. 333 респонденти відзначають, що є необхідність на законодавчому рівні забезпечити всіх учнів та вчителів матеріально технічними засобами необхідними для впровадження дистанційного навчання та вільним доступом до швидкісного Інтернет-зв'язку.

Які нормативно-правові акти необхідно прийняти на рівні держави для ефективного впровадження дистанційної освіти? (Топ-10 відповідей)

Пряма мова респондентів щодо даного питання

«Закони щодо охорони та оплати праці під час дистанційного навчання, механізм перевірки виконаних завдань та їх оцінювання, адже вдома учні мають вільний доступ до використання різних джерел інформації».

«Потрібні чіткі інструкції для вчителів, на якій платформі працюємо, як обліковуємо уроки, як оцінюємо учнів, наскільки це оцінювання є об'єктивним. Головне, щоб була загальна стратегія в державі, а не кожний вчитель особисто придумував вихід, оскільки дітям і батькам неможливо буде зорієнтуватися у вимогах кожного вчителя. Та й вчитель не до кінця розуміє, що він робить. Ще унормувати робочий день вчителя, бо зараз він починається в 7 ранку і закінчується в 11 вечора. Повне моральне і фізичне виснаження».

«Щоб на курсах підвищення кваліфікації проводились практичні заняття з цього питання, а не просто лекції. Особисто я не була готова до такої роботи і в онлайн режимі навчатись дуже важко».

«Розробити уніфіковану (базову) платформу для дистанційного навчання. Розробити критерії та вимоги до робіт контролюючого характеру. Розробити механізм роботи, оплати при дистанційному навчанні для вчителя».

«На рівні держави потрібно вирішити питання доступності до швидкісного Інтернету і наявності пристроїв комунікації у дітей».

«У будь-якому навчальному закладі повинна бути посада пов'язана з ІКТ (менеджер, консультант тощо), людина яка організує та координує роботу освітнього закладу з даного питання. Тому в штатному розкладі – це повинно бути закріплено незалежно від кількості учнів чи інших причин. А також в закладі повинна бути єдина безкоштовна платформа, на якій працюють вчителі та діти».

ЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ТА РОЗТАШУВАННЯ ШКОЛИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Найбільш поширені виклики, з якими зіштовхуються освітяни в процесі реалізації дистанційного навчання, є однаковими для всіх респондентів незалежно від розміру населеного пункту, в якому знаходиться їхній навчальний заклад. До того ж, респонденти, що проживають у населених пунктах з понад 1 млн населення, дещо частіше зіштовхуються з проблемою відсутності техніки вдома (5,6%) та відсутності можливості отримати пораду від технічного спеціаліста (5,6%). Аналогічний показник для респондентів з інших населених пунктів складає від 3-4%

Топ-10 найпоширеніших проблем у залежності від кількості населення (%)

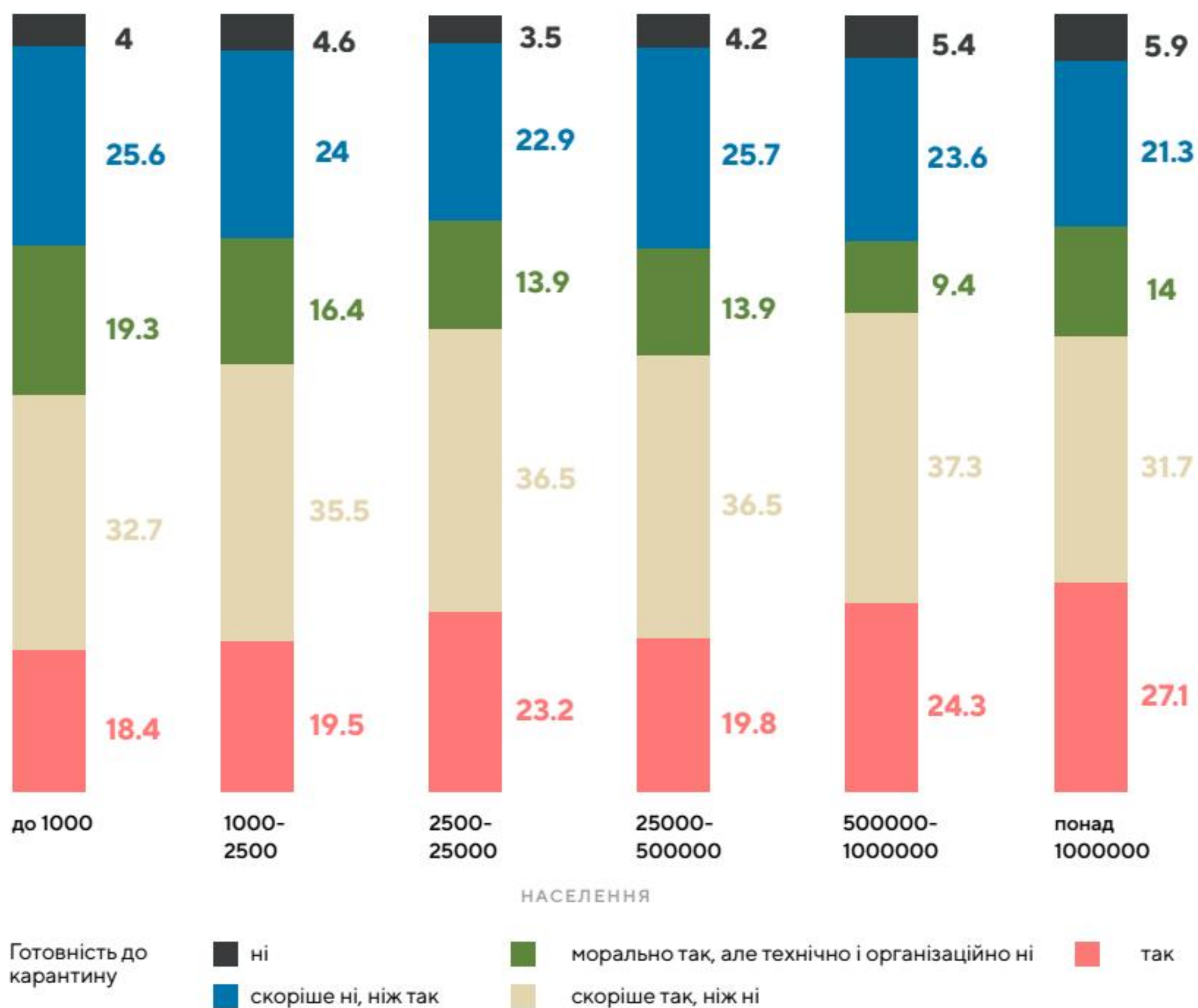

Топ-10 найпоширеніших проблем у залежності від кількості населення (%)

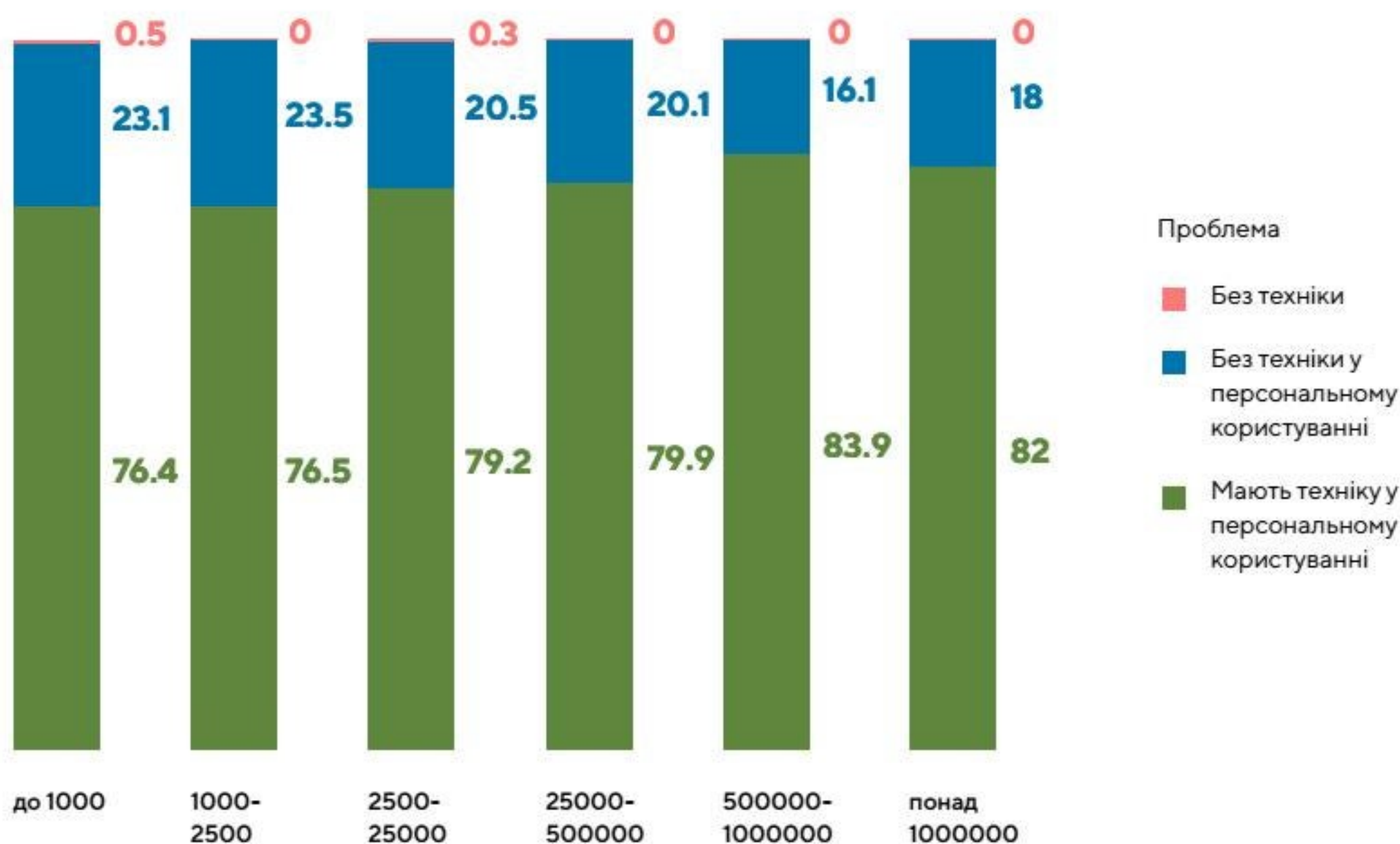
Найбільший рівень готовності до продовження карантину та роботи у дистанційному форматі виявили респонденти з населених пунктів, де проживає від **500** тисяч до **1** млн людей – понад **61%**. Найменшу готовність виявили респонденти з населених пунктів де проживає, до **1000** осіб – близько **49%** готові до продовження навчання.

Чи вчителі з більших населених пунктів та більших шкіл менше стурбовані необхідністю навчатися дистанційно? (%)

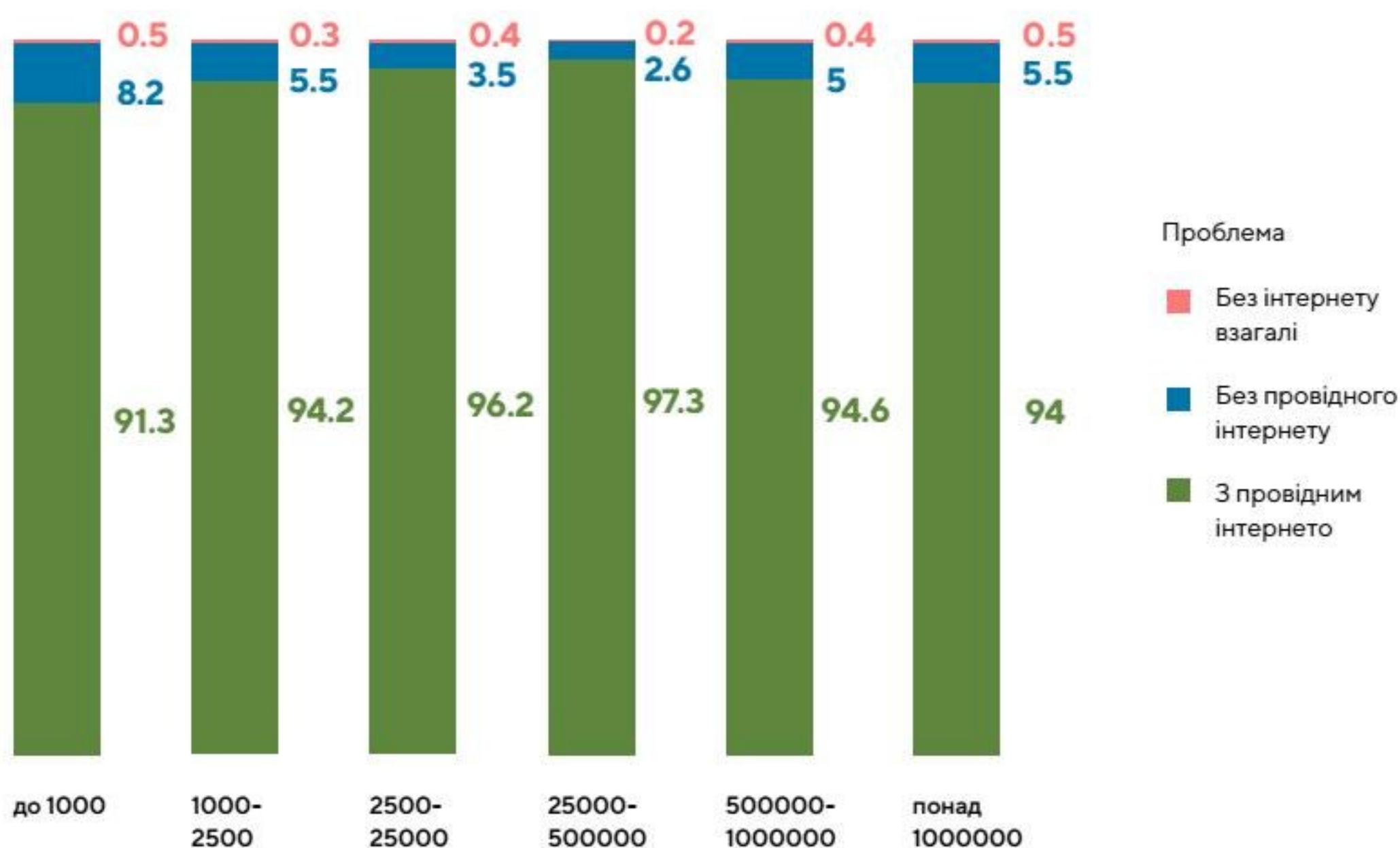
Загалом, понад **75%** респондентів у кожній групі населених пунктів мають у персональному розпорядженні хоча б один з необхідних гаджетів (ПК, ноутбук, смартфон, планшет). Проте, понад **23,5%** респондентів з населених пунктів, де проживає від **1000** до **2000** осіб не мають жодного виду техніки у персональному доступі. Також **0,5%** респондентів з населених пунктів, де проживає до **1000** осіб, взагалі не мають жодної техніки вдома.

Проблеми з технікою в залежності від кількості населення(%)

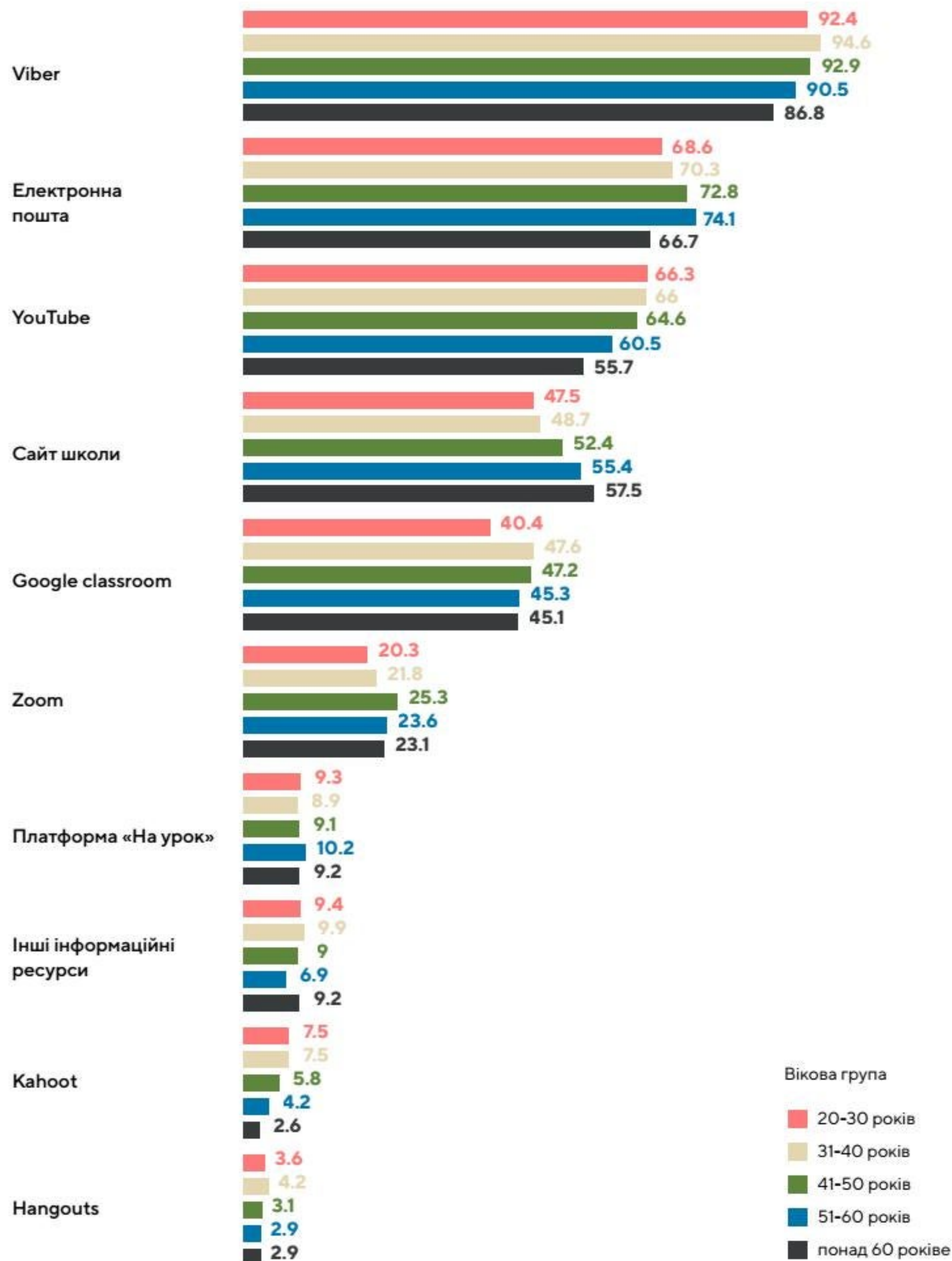

Понад **90%** опитаних у кожній групі мають доступ до провідного Інтернету. **8,2%** респондентів з населених з пунктів, де проживає до **1000** осіб, мають доступ виключно до мобільного Інтернету, а **0,5%** респондентів цієї групи не мають доступу до Інтернету взагалі.

Проблеми з інтернетом в залежності від кількості населення(%)

Серед всіх вікових груп найпопулярнішою програмою для взаємодії з учнями є додаток **Viber**. Ним, у залежності від віку, користуються від **87%** до **95%** опитаних. Також відповіді вказують на те, що чим більший вік респондентів, тим більшою серед них є частка тих, хто активно використовує сайт школи й менша частка тих, хто користується платформою YouTube. Також, **8,7%** опитаних вказали, що не володіють необхідними навичками роботи з технікою та програмним забезпеченням.

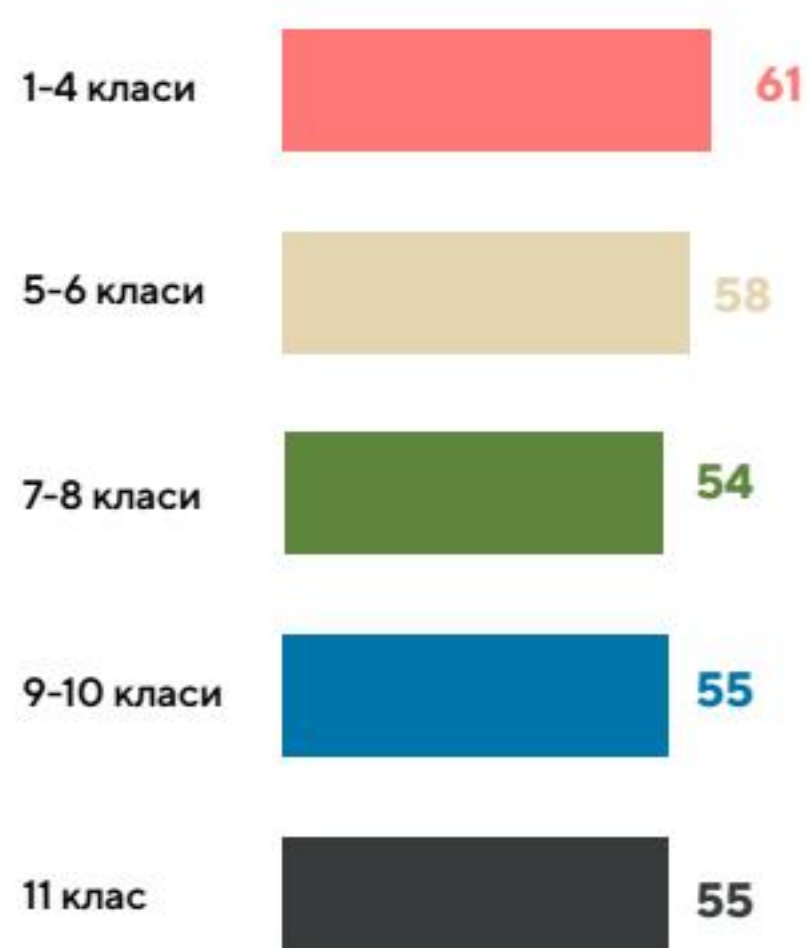

10,8% респондентів відмітили, що включеність учнів у навчальний процес залежить від віку. Згідно зі всіма відповідями, найвищий рівень включеності у навчальний процес демонструють учні молодших класів — **61%**.

Серед вчителів молодших класів, збільшення часу комунікації з батьками з 15–30 хвилин до 30 хв — 1 години може відповідно збільшити кількість учнів, які включені в освітній процес на 80–100% у 1,5 рази — з 19 до 28% відповідно.

Найнижчим цей показник виявився для учнів з **7 по 10 клас** — **54%**. Також, більшість опитаних відмітили (**72%**), що низький рівень включеності учнів у навчальний процес є найбільшою їх проблемою в процесі реалізації дистанційного навчання. **38%** опитаних зауважили, що їм також складно зібрати всіх учнів на урок у один час. **5,8%** опитуваних стверджують, що учні включаються в роботу лише тоді, коли їх змушують батьки.

Зважена включеність дітей у роботу (%)

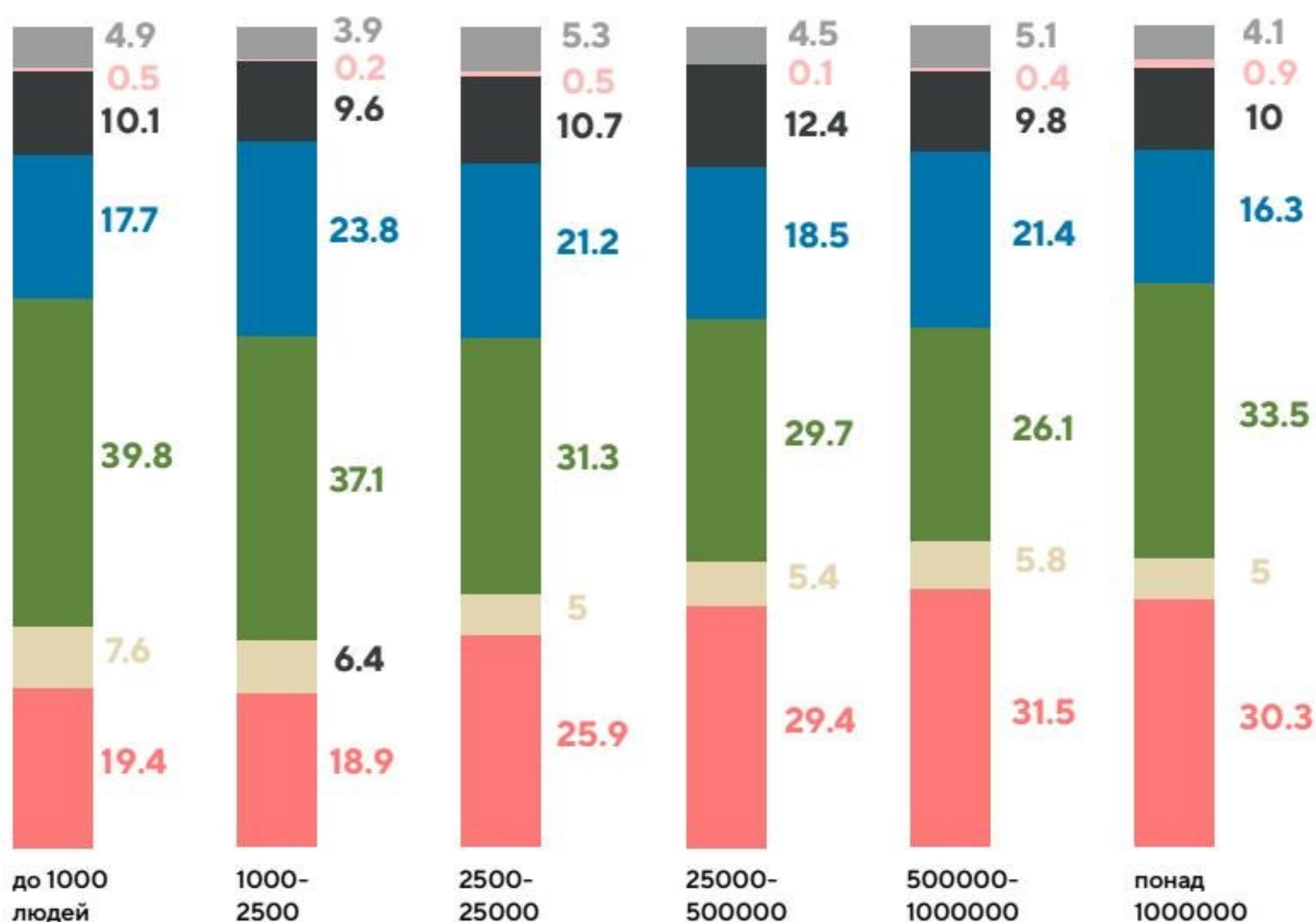

Скільки дітей активно включаються у роботу і виконують завдання в умовах дистанційного навчання? (%)

Згідно з відповідями респондентів, у містах з населенням від **500 000 до 1 млн осіб**, найвищий показник включеності дітей у навчальний процес — **31,5%**. Найнижчим цей показник є у населених пунктах, де проживає від **1000 до 2000 осіб** — **18,9%**. Відповіді учасників дослідження також показують, що близько **1%** учнів у містах з населенням понад **1 млн** взагалі не включаються в навчальний процес.

Включеність дітей в залежності від кількості населення (%)

Понад **33%** респондентів зі шкіл, де понад **1000** учнів, зазначають, що діти включаються в навчання й робота проходить досить активно. Найнижчий показник активної включеності учнів припадає на респондентів зі шкіл, де кількість учнів варіюється від **100** до **500** осіб.

Включеність дітей в залежності від кількості учнів у школі (%)

До 100 дітей

100-500 дітей

501-1000 дітей

Понад 1000 дітей

Включення

■ складно сказати

■ не включаються

■ залежить від вікової групи

■ включаються, але це потребує чималих зусиль від мене

■ включаються тільки окремі діти

■ включаються лише тоді, коли змушують батьки

■ включаються і робота протікає досить активно

Найпопулярнішою формою оцінювання учнів серед більшості респондентів виявилось оцінювання письмових робіт, які учні надсилають як фото. Проте відсоток використання даного методу істотно знижується залежно від розміру населеного пункту респондента. Так, у сільській місцевості даним методом користується **85%** опитаних, тоді як у містах мільйонниках – **67%**. Тут більшу перевагу надають оцінюванню у форматі тестів та форм (**73%**) та презентацій (**23%**).

Комбінований підхід до оцінювання найактивніше використовують респонденти з міст, де проживає понад **500 000** жителів (**10%**). Від **1 до 2%** всіх опитаних не дають учням домашні завдання в період карантину.

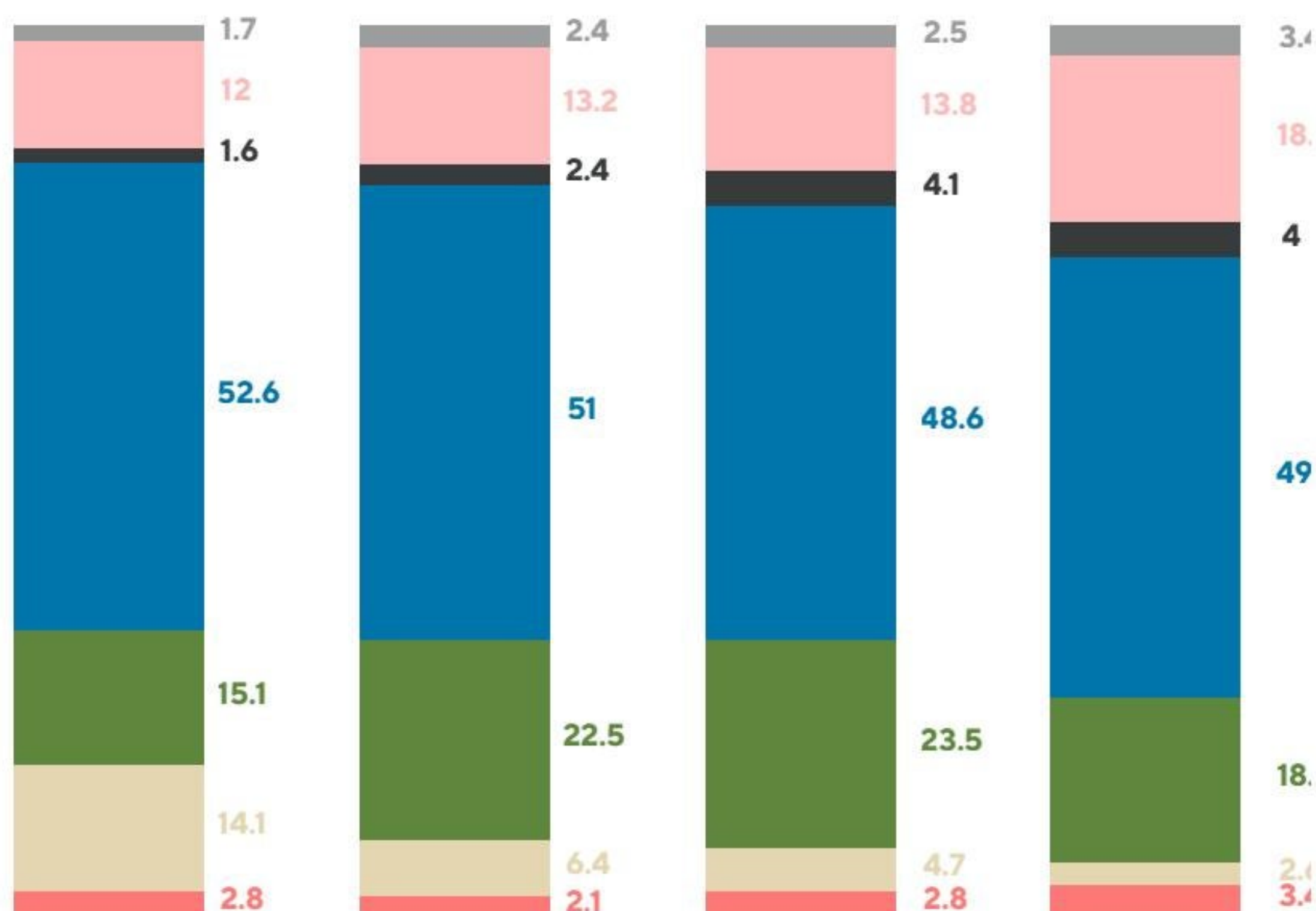
Формат роботи з домашніми завданнями в залежності від розмірів населеного пункту (%)

Найбільш популярною методикою взаємодії з учнями серед шкіл всіх розмірів виявились комунікації через соцмережі та месенджери. Вчителі надсилають завдання й через деякий час отримують відповіді від учнів, після чого надсилають їм результати оцінювання.

Проте у школах, де навчається до **100** учнів, **14%** опитаних використовують телефонний зв'язок для комунікації з учнями, а **15%** розміщують інформацію на сайті школи.

Спосіб комунікації в залежності від розмірів школи (%)

Форма взаємодії

- групова робота (отримують завдання, об'єднуються в групи, презентують результат)
- спілкуюся онлайн у режимі реального часу, індивідуально чи з групою (класом)
- вебінари (розповідаю тему, відповідаю на питання, даю завдання, оцінюю)
- надсилаю завдання, отримую результат, оцінюю його через месенджери та соцмережі
- розміщую навчальні матеріали та завдання на сайті навчального закладу
- телефонні дзвінки
- особисте спілкування

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Організаційна культура та комунікації в школі

1. Відсутність системно побудованої комунікації у школі негативно впливає як на вчителів та освітніх управлінців, так і на учнів та їхніх батьків. Той факт, що **29%** респондентів не синхронізуються з колегами щодо вибору спільних онлайн-платформ для ведення уроків, суттєво навантажує дітей та батьків, адже їм доводиться підлаштовуватися під запит кожного окремого вчителя, завантажувати додаткові застосунки та постійно моніторити ситуацію. З іншого боку, **19%** вчителів спілкуються з батьками щоденно, витрачаючи на це значну частину свого робочого часу.

Комунікація всередині шкільної команди відіграє чималу роль як в подальшій комунікації вчителів з учнями та батьками, так і в їх загальній задоволеності умовами віддаленої роботи.

Наприклад, **68%** респондентів, що зідзвонюються чи списуються раз на **2-3** дні в груповому чаті цілком задоволені стратегією дій та комунікацією керівника закладу освіти. Ці результати свідчать про те, що українським школам варто працювати над організаційною та комунікаційною структурою, налагоджувати внутрішні процеси та розподіл обов'язків, що в майбутньому полегшить як і вхід-вихід з карантину, так і взаємодію в цілому. Комплексним рішенням даної проблеми може стати навчальна програма для директорів щодо організаційної та комунікаційної структури в школі як в онлайн режимі, так і в оффлайн.

2. Основним каналом комунікації в школах є застосунок **Viber**. За нашим припущенням це відбувається через те, що до карантину вже існували Viber-групи і це вже був налагоджений та зручний канал комунікації. Крім цього, даною

програмою активно користуються учні та батьки. Проте даний інструмент більше спрямований на комунікацію та інформування, а не навчання. Безумовно, він є хорошим точковим та одноразовим рішенням у період форс-мажорів, проте для ефективної роботи в умовах дистанційного навчання варто обрати до **3** інструментів з різними функціями, щоб підходити до роботи комплексно.

46% респондентів відповіли, що спілкування з батьками також відбувається у спільних Viber-чатах. При цьому саме така форма спілкування забирає у результаті найбільше часу (від **30** хвилин на день). Як ми вже писали вище, певні інструменти комунікації вже є звичними, проте за умов карантину вони потребують змін чи адаптації відповідно до нових потреб. Під час переходу до нових форматів роботи у всіх учасників освітнього процесу виникає ряд питань та неузгодженостей. Аби цього уникнути та зменшити, як результат, відсоток індивідуальної комунікації по типовим питанням з батьками, варто встановити чи переглянути загальні правила використання обраного комунікаційного інструменту або ж визначити новий формат взаємодії.

- 3.** Цікавим результатом дослідження виявилася дещо дисонансна відповідь на два питання:
- «Назвіть проблеми, що найчастіше виникають в процесі реалізації дистанційного навчання», – тут лише **1%** респондентів стверджують, що не мають жодних проблем в процесі реалізації дистанційного навчання.
 - «Чи є проведення дистанційного навчання складним для респондентів?», – тут вже близько **70%** опитаних стверджують, що реалізація дистанційного навчання загалом не є складною для них.

Ознайомившись та проаналізувавши відповіді на інші питання, зокрема відкриті, ми припускаємо, що така розбіжність у відповідях пов'язано з відмежуванням респондентами своєї індивідуальної роботи та групових проблеми з реалізацією дистанційного навчання. У своїй особистій роботі вони звикли розраховувати на себе і справлятися з труднощами будь-якою ціною, тому з часом пристосовуються до діючого формату роботи й вважають його не складним.

Щоб краще відрефлексувати досвід реалізації дистанційного навчання шкільним командам варто аналізувати його підсумки з трьох позицій: індивідуальної, загальношкільної, загальноукраїнської.

- 4.** Карантин став гарним «лакмусовим папірцем» для реальної демонстрації автономії шкіл. У відповідях на запитання «Яких змін потребують респонденти у законодавстві для ефективної роботи під час карантину» **370** із понад **1000** респондентів, які надали відповідь на дане питання, сказали, що мають потребу у конкретних інструкціях МОН.

З одного боку, є Положення про дистанційне навчання та Деякі питання документування управлінської діяльності, які потребують доопрацювання у зв'язку з карантинном. З іншого боку, завдяки управлінській та педагогічній автономії, значну частину питань та проблем шкільні команди можна вирішувати самостійно відповідно до потреб конкретної школи. Вагомим викликом тут стає відсутність необхідних знань із налагодження процесів та організаційної структури. Крім того, під час інтерв'ю з директорами було виявлено, що значна частина відділів освіти посилює контроль за діяльністю школи під час карантину. Це говорить про те, що відділи освіти не повністю розуміють свої функції або не розуміють, як їм діяти в даній ситуації. Подолання цих викликів можливе лише за умови комплексного та всеохопного інформування навчальних закладів про умови шкільної автономії й чітко доносити, що вона змінює в обов'язках директора та відділів освіти.

5. Майже **50%** опитаних вказали ключовою проблемою в реалізації дистанційного навчання відсутність попереднього досвіду. Як зі статистичних даних, так і з інтерв'ю, ми відслідкували, що тим школам, які налагодили дистанційну роботу під час попередніх карантинів (або мали таку потребу через учнів, які не могли відвідувати уроки), простіше реалізувати дистанційне навчання у діючих умовах. Багато в чому якість цього впровадження залежить від директора. Прикладом, що підтверджує дану тезу, поділилась одна з інтерв'юєрок:

«Вже декілька років працюємо екстернатом, бо непідконтрольна територія, і цього року взагалі відкрили дистанційний клас, який працював на платформі Moodle. Частина вчителів пройшли навчання по дистанційці, вже частково працювали з онлайн технологіями. Треба було тільки скоординувати всі наші дії, щоб полегшити зв'язок з батьками, учнями».

*Відмічає Світлана Бордун,
директорка Іллінівського опорного закладу загальної середньої освіти
з поглибленим вивченням іноземних мов Іллінівської сільської ради
Костянтинівського району Донецької області.*

6. Не менш цікаві думки було озвучено під час інтерв'ю з директорами. Майже кожен другий директор, що брав участь в інтерв'ю, не має з ким порадитися щодо професійної діяльності, обмінятися досвідом чи отримати підтримку. Якщо шкільна команда може побороти цей виклик шляхом самоорганізації та проведення шкільних нарад, то директори зазвичай звертаються винятково до працівників інших освітніх структур. **64%** опитаних директорів стверджують, що шукатимуть відповіді на свої запитання у керівників чи осіб, що тримають руку на пульсі. Зазвичай, цю роль виконують працівники відділів освіти. Проте така комунікація

не є системною та вичерпною. Потенційним рішенням, яке полегшить роботу директорів, може стати створення спільноти директорів онлайн чи офлайн. Ініціатором подібного об'єднання можуть стати районні відділи освіти.

Схожу модель взаємодії було реалізовано у Жовтанецькій об'єднаній громаді під час проекту «Школа 3.0 Об'єднані громади». Тоді місцевий відділ освіти створив новий формат зустрічі з директорами – Клуб Директорів. Це регулярні зустрічі, на яких учасники обговорюють важливі питання, діляться досвідом, дають поради один одному та вибудовують спільну траєкторію розвитку освіти в громаді. Подібні спільноти допомагають не тільки в особистому розвитку директорів, а й в подоланні деструктивної конкуренції між закладами освіти та підвищеням якості освітніх послуг у цілому регіоні.

Значення розміру та розташування школи в умовах дистанційного навчання

- 1.** Результати дослідження демонструють, що вчителі у менших населених пунктах мають дещо гірший доступ до техніки та Інтернету. Важливо гарантувати, що кожен вчитель має необхідну для роботи техніку незалежно від спроможності придбати її власним коштом. Хороша практика забезпечення вчителів НУШ робочими ноутбуками з субвенції має бути продовжена, пришвидшена та поширена на всіх педагогічних працівників.
- 2.** Попри інтуїтивне припущення, що у менших школах та менших населених пунктах встановити та підтримувати зв'язок між учасниками освітнього процесу під час карантину буде простіше, виявилось, що це не так. Опитані з більших шкіл та більших міст свідчать, що більша частка дітей активно працює дистанційно без нагадувань батьків. Дистанційна освіта сильніше, ніж навчання офлайн, вимагає від учнів мотивації навчатися, адже зовнішніх стимулів для навчання менше, а відволікаючих факторів – більше. Отож, потрібно в подальших дослідженнях з'ясувати, чи учні з менших шкіл та менших населених пунктів не настільки мотивовані навчатися, як їхні однолітки, адже це може впливати на нерівність у навчальних результатах учнів, засвідчену міжнародними та національними освітніми вимірюваннями.
- 3.** У сільській місцевості помітно частіше, ніж у великих містах, вчителі перевели звичний формат оцінювання учнівських робіт онлайн і перевіряють письмові завдання, надіслані як фото. Це спосіб досить часоємний і виснажливий для вчителя, і не завжди є оптимальним для перевірки учнівських знань. Свою роль можуть відігравати гірший доступ до техніки та Інтернету. Проте можна

припустити, що вчителі використовують подібну методику оцінювання, бо їм також бракує навичок розробки інших типів завдань (наприклад, онлайн-тестів) або можливостей їх перевірити (влаштувати онлайн-презентацію).

Водночас, для вчителів у сільській місцевості, які можуть працювати у опорних школах і мати потребу працювати дистанційно не лише під час карантину, такі навички значно важливіші, ніж міським. Тож систематичне навчання методикам дистанційної освіти на практиці, зокрема онлайн освіти, а також краще забезпечення технікою та доступом до мережі суттєво вплине на подолання цього виклику.

4. Підсумовуючи, звертаємо увагу на те, що Положення про дистанційне навчання наразі не відповідає реаліям у школах і потребує швидких та докорінних змін. Карантин – це системне сезонне явище для українських шкіл, тому налагоджена законодавча база, доступ до сучасної техніки та володіння актуальними навичками роботи в режимі онлайн є вимогою часу, а не точковою проблемою в умовах пандемії. Варто переглянути Деякі питання документування управлінської діяльності, щоб школи могли перейти на документообіг онлайн, а також робити більший акцент на здобуття реальних та практичних навичок роботи з ІКТ кожним працівником навчального закладу під час підвищення кваліфікації.

Для отримання актуальних практичних порад з налагодження організаційної культури та системних комунікацій шкільної команди переходьте за посиланням:

www.prosvitcenter.org/pro-practyky

Над дослідженням працювали

Анна Уварова – керівниця Центру інноваційної освіти «Про.Світ», експертка з організаційного розвитку освітніх закладів.

Олександра Петушкова – виконавча директорка Центру інноваційної освіти «Про.Світ», експертка з питань культури взаємодії освітніх закладів та команд.

Марія Бровді – керівниця відділу комунікацій Центру інноваційної освіти «Про.Світ», комунікаційна консультантка, експертка з питань побудови та аналізу зовнішніх і внутрішніх комунікацій.

Ірина Когут – освітня аналітикиня.

Команда Центру інноваційної освіти «Про.Світ».

www.prosvitcenter.org

prosvit.center@gmail.com

+38 050 359 55 51

ПРО.СВІТ
ЦЕНТР ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ